

СПОРТ
Дешархошта юкье
яхъаш д'айихъар
яйгача атлетиках

16

ДОШО ГУЙРЕ
Гуйран хана гаънаш
д'айог'ла болалу мехка

15

СЕРДАЛО

WWW.SERDALO.RU

ПАЛГ'АЙ МЕХКА КЪАМАН ЮКЪАРА ГАЗЕТ

№41 (12668)
Ардра
бутт,
31 ди, 2024 шу

Газет арадувл 1923-ча шера
майгсела бетта 1-ча дийнахъа денз

1973-ча шера
«Сердало»
газета
«Сийлен хъарак»
яха орден
еннай

НАЪХА ХЪАШТАШ
Палг'айчен Кен
яхача хих тилла т'ий
тоадеш да

5

ДЕНАЛ
«Беркут-Юг»
ОМОНа болхлой
сийна, хъабийллар
дагалоаттама оаг'ув

7

ВАЙ ОАМАЛАШ
Чаъгараш леладу ха

9

ДОТТАГ'АЛ
«Доттаг'ала сердал.
Кавказа г'алаш-2024»
яха проект д'айихъар
вай мехка

11

ДАГАЛОАТТАМ
Ший къаманна дика
ци йита саг

12

www.serdalo.ru @gserdalo vk.com/gserdalo Дзен сердало

Из тха дег чу да

**Палг'ай мехко дагалоаттаду,
1992 шера хинна хатар**

3

**Халкъашца
барта**

Къамий культурай
фестиваль
д'айихъар
республике

10

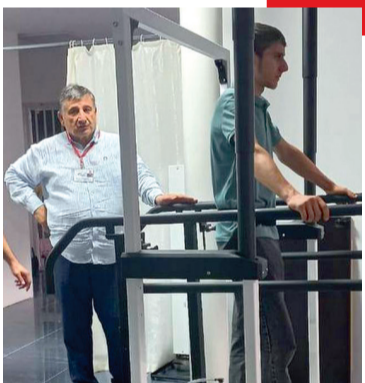
СВО ветераний кхетаче хилар дешархошца

Гаьгенаькъан Мартина

ПалгIайче дIахьош ба «Давьхен лорбой» яха болам. Иштта ЛаьрхIаца операцен бIухой кхетаче хилар Навсарен ишкола дешархошца, яхаш, дийцар «Сердало» газетага «Давьхен лорбой» яхача ганза кулгалчун декхараш кхоачашдеш йолча Новрбенаькъан Фаринас.

«Цу тайпара кхетаченаш дIахьош хилара бахьан да, цох дешархошта масал хилар. Шоай дувцар, №15 йолча юкьерча ишкола дешархошца тIема ветеранаш Д. Расула, Т. Хьусена, Х. Мухьмад-Башира доладир шоашта тIем тIа а эскаре а нийсденнар довзийташ. ПалгIайчен «Давьхен лорбой» ганза филиала болхлочо Тиймарзанаькъан Луизас яхачох, хIара бIухочун дага ший тIема новкъост ва, цунна лакха мах а оттабу, цхьайолча хана шоай са цунна хьалхара Идилла кийча а хул бIухо», - аьлар из кхетаче вIашагIеллараша.

ДIахо кьамаьл деш, хьаьша-ша дийцар терроризмаца, наркоманеца дувзаденна дешаш. БIухошка ладийIачул тIехьагIа, цар кхетадир, вахара унзара хьал из хилар.

ДегIа могашал меттаоттаеш ба, тIема операцен доакъашхой

Гаьгенаькъан Мартина

ДегIа могашал меттаоттаеш бола болх дIахьош ба, Илдарха-Галий тIа, тIема операцен доакъашхой, цар цIагIара нах. Из хоам «Сердалога» бир «Давьхен лорбой» яхача ганза зарбан болх лелабераша.

«Дарбан курс дIайолайир бIухочо, тIема операцен шин доакъашчочун ноаноша Лидаси Райшатеи. ДегIаца цIоагIденнаца лезарашта, инсульто гучадаьхарашта дарба деш ба уж амбулаторе. Массаж еш, ток увтаеш, иштта кхьдола дегIа дика хургдараш юкьедоаладеш ба лораш», - дийцар тха газетага.

Белгалде деза, бIухошта лакха говзал йолча психологаша унахцIенон хьал меттаоттаде гIо деш хилар.

Хьамсара республикан бахархой, мехкахой!

Ардара бетта 30 ди дерригача гIалгIай кьаманна йоккха сагото дагайохийташ да. Цунца бувзабенна ба хIанз а республикан хIара сага дег тIа даьрачов санна Iувжаш бола дагалоацам. 1992 шера денача хатаро итташ эзараш нах битар тIа тхов боацаш, бIаьш бейра е де доацаш бисар - из шедар беза мухь хинна дисад вай кьаман дагахьа. Вай бокъо яц вахаре хинна уж кьахьа денош дицде; даим дагалоаттаде деза, керттердар сага вахар хилар. Деррига хьинар тIадерзадаь хила деза, цу тайпара Iаьржа денош кхы цIаккха цахилийтара.

ПалгIайче тахан лорзагIа ца йоалаш, дуккха толамаш доахаш,

вахара массайолча оагIорахьа дерIаухаш я. Карарча хана вай юкьара, керттера декхар - нахьа лерхIам беш, эхь-эздеда а экони-

мика а когIортолга цIоагIдар. Вай даим низ болаш а цIоагIа а хила гIерта деза, моллагIа зулам юхатоха, вай мехкарча

хIара сага кхерамзле тешшаме Iалашге могаш.

Къабстта а лоархIаме да из, вай мохк ше хьабахьа нийса никь гоал ца баккхийта гIерташ, лорабеш болча хана, Малхбузен экономически а политически а гоаламашта духьаллаттача заман чухьа. ЦIаккха ца хадийташ, кьовсам лоаттабе беза шоаш кхьчарел тIех хетарца, «шоайчарнеи наьхачарнеи» цхьан мехкара нах бекьарца, россияной вIаший хийрабаха гIертарца.

Вай дегашка даим латтаргба, 1992 шера гурахьа байнача нахах бола дагалоацам. Уж вай дегашка а сахьетамашка а бах.

Байначарна Дала гешт долда, Дала кьахетам болба царех. Амин!

Терроризма духьала кьовсам лоаттабеча комиссе кхетаче дIайихьар республике

Аькхенаькъан Марем

Магасе дIайихьача терроризма духьала кьовсам лоаттабеча комиссе кхетаче дакъа лоацаш бар Паччахьалкхен болхлой, Iаьдала викалаш, иштта шахьарерча, юрташкарча адми-

нистрацей кулгалхой. Из хоам «Сердалога» бир Мехкадаь зарбан болх лелабераша.

Эггара керттера декхараш дийцар кхетаче. Терроризм яхача зулама духьала 2024 - 2028-ча шерашка дIабахьа оттабаьча балхах

дийцар. Эггара лоархIаме дар - из зулам доаржадеш дола наькьаш тедар. Iаьдала болхлоша кьахьег, республике из хIама чакх ца далийта гIерташ.

Белгалде деза, цу блехача зулама духьала кьовсам лоаттабеча оагIон 400 болхло цу

гулакхацара шоай кхетам лакхбеш хиннилга. ИПК, паччахьалкхен университетте дIахьош хиннад из дешар. Цо чулоац конференцеш, семинараш, кхетаченаш.

Кхерамзлен хьал лорадара тIехьа дIахохьоргбар боккха болх ба.

Паччахьалкхен кулгалхо даькьалавийцар, 65 шу дизарца

Аькхенаькъан Марем

ПалгIайчен кулгалхочо Келаматанаькъан Махьмуд-Iаьлас 65 шу дизарца даькьалавийцар республикан Паччахьалкхен кулгалхо Сластенин Владимир.

Мехка кулгалхочо белгалдир, укх тIехьарча пхе шера, премьер-министр шийна тIехьа волаш хьаваоагIаш хилар, республикан хьалхашка отташ дола

лоархIаме декхараш кхоачаш а деш.

«Тхо болх бе дIадоладелча денз, чоалхане хаттараш нийсденнад тхона хьалхашка. Бакьда цхьа барт болаш хиларах, эггара халагIа дола декхараш а кхоачашде таро хиннай.

Аз баркал оал Сластенин Владимира, мехка бюджет лорарах, кьаман проекташ кхоачашьарах, ца хилча яргйоаца проекташ юкьеяха таро хиларах», - язду Келаматанаькъан

Махьмуд-Iаьлас.

ПалгIайчен Кулгалхочо иштта белгалду, Сластенин Владимира балха говзал лакха хилар бахьан долаш, шийна хьалхашка оттадаь декхар цо, бехктокхаме волаш, кхоачашдеш хилар.

«Массаза могаш а хьинар долаш а, хIанз санна балха даькь тIа толамаш даха кийча волаш а хилва хьо.

Ираз хилда хьа а хьа гаргарча наьха а!» - тIатехар мехка

ГалгIайчера матрос Тиймарзанькъан Ислам велар СВО

Курскенаькъан ИбрахИм

**Наьсаре таьзет хилар,
лаьрхIа йола тIема
операци дIахьош венна
Тиймарзанькъан
Ислам дIаволлаш.**

«ТIема чоалханерча хьалашка шийна а ше юкье волча бIун а хьалашка лаьтта декхараш кхоачашдеш, цо сий долаш лорабир мохк», - аьлар цун гаргарча нахага ГалгIай Республикан Паччахьалкхен Председателя хьалхарча гIончас Йовлой Мухьмада.

Ислам 31 шу даьнна вар. СВО из вар тIалатача рота иччархо.

ГалгIайчен Кулгалхо-чо тIадиллача декхарах, цу дезала ахчанца гIо дир.

Тиймарзанькъан Ислам валар - из тахан российскийски бIухоша, машара хилийтара тIехьа, мехка кхерамзленна луш бола беза мах ба. Турпалхо даим дагалаттаргва вайна.

Из тха дег чу да

ГалгIай мехко дагалоаттаду, 1992 шера хинна хатар

Султиганаькъан Йоакьап

Къаман вай заман исторе оагIон тIа, гIалгIашта эггара халагIа хилар 1992 шера хинна хатар. Укх деношка вай республикан шахьарашка, юрташка таьзеташ латт, цу хIирий-гIалгIай хатара дагалоаттама.

Лоалахарча шин къаман юкье къовсам баларо дукха адам кIалдитар, тахан а мичаб ца ховш 200 саг ва, уж де доацаш байнарех лоархIаш ба. Итташ эзараш шоаш баьха фусамаш йита, шоай моттигашкара боха безаш хилар, юажала кIалха ца биса гIерташ.

Нах арабаьлар лоамашка гIюлла, шоай гаргара нах, кхоачарбараш кIалхарбаха дагахьа. Цар йокхий халонаш лайра: моцал, хьогал, шелал - психологически оагIорахьа а ла могоардоаца хьал дар царна духьальтIа хиннар.

Цъан лоацача юкьа, цар мел ледаьх хIама, цар маьрша хинна вахар дIадаьккхадар царгара. Эггара халагIа цу хана нийсеннар дар; воша, цIенда, йиша, нана, воI воацаш бисар.

Цул тIехьагIа, кIезига ха дIаяхаяц, хьалкийнай керда тIехье. Ший дезала юкье дувц сага, мел хала ханаш яр уж, къонабараша хетаду цар лайна бала боккха хиннилга: де доацаш бейнарех фу хиннад ца ховш хилар. Уж мичаб ховш бац тахан а, царех цъаккха а хоам бац, е уж дIабекка моттиг а яц...

Цун бахьан кхы а дуккхача ханашка лехаш хургда историкаша, бокьонаш лораераша, социологаша.

Цкъа ше къамаьл деш, цох

лаьца чоагIа аьлар ГалгIайчен Кулгалхочун советника, дика вовзаш волча политически болхлочо, Россее цIихезача юриста Къоастой Ийисас:

«Тешшаме ала йиш йолаш ва со, из хатар хIирий а гIалгIай а къахьегамхошта е бахархошта, цу ханашка (1990 шерашка) дIайолалуш хиннача бизнесе эшаш дацар. Из хьадаьр къаман моастагIий бар шинна оагIорахьара, къаьстта хIирий мехка керте лаьтта Iаьдала болхлой. Цу гIюзаро хьахьаодаьча зуламах дукха адам делар».

Нах бахаш ба цъан паччахьалкхене, цудухьа Пригородни кхаленца дувзадenna дешаш цъан тайпара къоастаде никь ца лехача баргбац, Российски Федерацие законо дIадехача тайпара. Укхазо лоархIама да «Мехкадаьхача къамий бокьо меттаоттаьра» дола Российски Федерацие закон кхоачашдар. Тахан наха сатуьв, лерттIа кхерамзлен Iалашо а йолаш, шоаш 1992 шера бохале хиннача беса, шоай вахар юха Iудилларга.

Вай мичаб цаховш бола нах, байнараш вайна цIаккха а бицлургбац. Из дицде йиш йолаш а дац. Бакьда дIахо ваха веза, тIаккха хIиришта а гIалгIашта а юкьера гIулакхаш тоаде деза, Пригородни кхален бахархой вахара хьал нийсача бокьонах хургдолаш, цар кхоллам, культуран вахара таронаш хургIолаш; деша, вахара кхоачам болаш цар дIахо баха йиш хургIолаш.

Из лерттIа вахара кIийле я, кагирхой а таро хургья дика хIаман тIехьа шоайла бувзамаш лоаттаде, дика гIулакхаш ледаде, цу хьаьхьа къаман

моастагIашца къовсам лоаттабе йиш хургья, ийрча гIулакхаш юкьера дIадоахаргда.

Укх дунен тIа, бIаьш вайна довзаш хатараш латт. Уж шоайла нийседе йиш яц, е хьо ва бекке е кхьвар харц ва, аьнна, мах оттабе йиш яц. Бакьда массанена а нийса никь ба: наха дIаяхача ханашкара ийрча гIулакхаш кердадаха йиш яц, наха шоай мехка дахаш долча къамашта дикагIа хургдола хIама лаха деза. Къаьстта цу наькъ тIа я тахан ГалгIайче. Дукха халонаш лайначул тIехьагIа, вай мохк социально-экономически дегIабоалабеш латт.

Хьальгеш я керда ишколаш, заводаш, культуран цIенош, хIара шера керда хьальгеш я стадионаш, наькъаш, иштта кхы дуккхадар.

ГалгIай студенташ дешаш ба эггара дикагIа йолча Россее вузашка. Вай говзанчаш юмалуш ба лакха технологеш йолча моттигашка.

Республике лакха говзал йола болхлой ба кийчбеш, вай

ба дика бовзаш бола политически, юкьара болх ледабу нах, бизнесменаш, Илманхой, тIемхой, спортсменаш.

ГалгIайчен бIухой шоай майрал, денал гойташ; тахан а латт лаьрхIа йола тIема операци дIахьоча. Царна карагIдоалачох цецбувлаш ба российскийски паччахьалкхен хIара мехка.

1992 шера хинна хатар, цIаккха дицлургдоацаш, дисар ГалгIайчен исторе. Из хинна даьннар да, къаман исторе оагIув я.

Дег чура дагалоаттам ца боабеш, ваха веза дIахо, ший хьамсарча лаьттан бокьонаш лораеш.

ВаштIехьа доалача хана, вай де доацаш бейнараш лохаш а хила беза, юридически оагIонаш а юкьейоахаш. Иштта дийша а хила деза вай, хьаькъал долаш, моллагIа дика гIулакх карагIдоалаш хила деза. ГалгIайченна кхы халонаш нийслургIоацаш, из иразе яхаргIолаш, воашта могоар де деза.

Шийна доагIа ахча хьаэца новкъостал дир бIухочун цIен- нанна

Гаьгенаькъан Мартина

**Кхелха цIен-да
дIаволла гIо деш луш
дола ахча хьаийцар,
тIема операцен доакь-
ашхочун цIен-нанас.**

Из хоам «Сердалога» бир «Дьаьхен лорбой» яхача ганза филиало.

«Тоачанаькъан Мадинас дехар дир ганза болх-лошка, тIема комиссариате дIачудала деза каьхаташ гулдеш гIо де шийна, аьнна. Йоккха юкь яла-лехь, шийна доагIаш дола ахча хьаэца аьттуьв баьлар цун», - дийцар тха газетата. ТIема операце юкье, ший декхар кхоачашдеш латташ, вахар хьаьдад рогсварде бIухочун Тоачанаькъан Заьлмахий. Дала гешт долда цунна!

4 ДЕЗА ДЕНОШ

**Керттерча
декхарех
дувцаш,
кхетаче
дІайихьар
Наьсарен
кулгалхочо**

Аькхенаькъан Марем

Ляьттан доазош, цІенош боагІача боараме каьхаташца чІоагІдарах, ТБО эшача кердача моттигех, иштта кхыдарех дувцаш кхетаче дІайихьар шаьхара даь декхараш кхоачашдеш волча Тутайнаькъан Рамзана.

Администраце зарбан болх лелабераша беча хомам, хІара оагІон болхлоша дийцар, кхоачашде дезача декхарех, иштта хьатІадоагІача шера проектаца дувзаденарех хьоахадир. Тутайнаькъан Рамзана белгалдир, проект кийчеш бахархошца дагавала везилга. Тяхьарча шерашка бахархошкара администраце мел кхача дехараш тохкаш болх дІахьо, аьнна, тІадиллар цо.

«Кванториум» яха технопарк хьайийллай Наьсаре

Аькхенаькъан Марем

Наьсарерча № 1 йолча гимназе хьайийллар «Кванториум» яха технопарк. «Дешар» яхача кьаман проектага гІолла дІахьош, беркате болх ба из.

Гимназерча технопарке берий аьттув хургба физикаца, химеца, биологеца, программированеца, робототехникаца ювзаена кІоаргаленаш йовза. Кхетам лакхбарал совгІа, шой проекташца болх бе йиш хургья цар.

Цул совгІа, тайп-тайпарча яхьашка, олимпиадашца дакъа лоацаш, кийчо е аьттув лу технопарко. «Кванториуме» хІара бери ший начІал гучадоакхаргда.

«Кхоана ураоттаргІолча вай тІехьен керда, беркате никъ ба «Кванториум». Эшаш мел бола кхоачам болаш ба цига. Илман проекташ йоржае, шой начІал лакхе аьттув хургба дешархой. Керда кІоаргаленаш йовзаш, вахаре пайда баргбар шаьрдеш, кьаьхегаргда цар», - дийцар дешаррей Илмани гІулакхех йолча Министерствон хьалха латтача Цхьорой Ахьмад-Башира.

Кьаман хьалхара турпал

Овшанаькъан Руслана 70 шу дизарга

Гарчакханаькъан Сали

Укх деношка нийсса 70 шу дуз вай кьаман юкье эггара хьалха Советски Союза Турпал яха цІи еннача Овшанаькъан Султан-Хьамида Руслана. Цох язъяь байташ, даьхад иллеш, кхеллад очеркий книжкаш, пьесаш. Карарча хана из вовзаш ва мехка меттел, гаьнна цул араьха а.

1982 шу дар мотташ ва со из. Шолжа-ГІалий тІа арадувлача «Сердало» газете балха вар со, 24 шу даланза зІамига саг вар со цу хана. Ши кабинет мара юкье йоацаш, цу редакце юртбоахама отдела кулгалхо волаш, болх беш вар Руслана да Ювсапа Султан-Хьамид. Цун кьонгаш советски эскара бІухой ба яхарал совгІа, царех ховш ер ма дий ала хІама дацар сона а дуккхача гІалгІашта а.

Са кабинет керттерча редакторей цун заместителие приемнена духьала яр. Цу хана керттера редактор Тебой Тухан, цун заместитель Хамхой Мустафа вар. Цхьан дийнахьани дІайийлла, чуийнна йоа

зув деш вагІар со. Керда газеташ секретаршайга дІаделар, редакце почта кхухьачо. Уж эггара хьалха Мусе Мустафа волча чукхухьар. Дукха ха ялале, ший кабинетера арайккха, Султан-Хьамид волчакхьа хьалведар Мустафа, бедоаллаш «Известия» яха газет а долаш. ГІадвахара оазаца юртбоахама отдела кулгалхочунга чІоагІа кьамаьл деш вар редактора заместитель. Сона а кхьичарна а меттадар, уж шой балха хьакхьехьа кьамаьл деш ба. Бакьда, дукха ха ялале, редактерча берригача болхой кулгех чакхдаьлар «Комбат Аушев» яха йоазув тІадола централни газет, цу тІа дар аьшка каска туллаш волча Руслана сурт. Цул тІехьагІа гІалгІашта юкье гІорьяла йолелар кьонача эскара цІи. Дукха ца говш цунна беннача турпала дошо седкьо, кхы цІаккха йицлургІоацаш, дІаязйир цун цІи гІалгІай кьаман а советски мехка а исторен чухьа. Иштта вайзар сона тхоашца болх беш волча сага воІ, цо гойта денал а майрал а.

Из ваьча денца даькьала

вувцаш, цун вахарера цхьайола моттигаш дагалаца ловсона. Овшанаькъан Султан-Хьамида Руслан ваь хиннав, 1954 шера ардара бетта 29-ча дийнахьа. Кокчетавски областа Айртауски кхален Володарское яхача юрта. Вай Сибрера цІадаькхачул тІехьагІа цар дезал дукхагІа баьха моттиг яр Шолжа-ГІалан Старопромысловски кхален Катаяма. Цига яьккхай цо юкьера ишкола а. Цул тІехьагІа, ше ишкол яьккхача 1971 шера эскаре амал де вода. ДІахо цо деш БуротІарча Советски Союза маршала А. И. Ерёмченко цІерагІа лакхерча юкьара командни шозза ЦІе байракх лелаеца тІема училище. Болх бу Кьилбаседа Кавказа тІема куран тІа, взвода а ротан а командир волаш. 1979-1980 шерашка батальона штаба кулгалхо хин

нав вай мехкахо. 1980-1982, 1985-1987 шерашка Афганистане интернационални декхар кхоачашдеш хиннав майралца белгалваьнна эпсар. Цу хьалхарча шерашка, елар цунна Советски Союза Турпала цІи.

Цигара цІавеча из дешаш хиннав М. В. Фрунзе цІерагІа тІема академе. Болх баьб афганистане хиннача бІухой СССР комитетта керте латташ, цу тайпарча балха тІа хиннав СНГ мехкашкха. Овшанаькъан Руслана енна хиннай ЦІеца Седкьан орден, Ленина орден.

1993-2001 шерашка Овшанаькъан Руслан ГІалгІай Республикан хьалхара президент хиннав.

Карарча хана вахаш мехка столице Москве ва вай инарал. Ираз долаш, гІоза из ваьхача дика хет дуккхача шерашка.

Боканаькъан Ахьмада 100 шу дизара хетаяь сайре дІайихьар МагІалбике

Коазой Мадина

аттама сайре.

МагІалбика №3 йолча ишколе дІайихьар, Нохч-ГІалгІай халкьа йоазонхо хиннача Боканаькъан Хьаме Ахьмад ваь 100 шу дизара хетаяь дагалочо.

Ишкола дешархошца, хьехархошца дІахьош хиннача кхетачене; дакъа лоацаш хилар шаьхара культуран цІен болхой.

Юха хозаш яр тахан тІехьенга кхача цун кхоллама оаз, цо тешал дора: Боканаькъан Ахьмада кхоллам тахан а эшаш ба, из дийна волаш хиннача хана мо, цун ший дешархой а ба.

«Боканаькъан Ахьмада дитад вай тІехьенна, мах баь варгвоаца гІалгІай меттала кхелла литература. Цун цІи яхаргья халкьа дегашка», - аьлар кхетаче вІашагІьеллараша.

Галгайчен Кен яхача хих тилла тий тоадеш да

Козой Медина

Найсарен кхален Эккажкьонгий-Юртара Кен хи тIагIолла тилла тий тоадеш латт. Укх деношка цига ваха хилар Галгай Республикан машена наький министр Хаматхана-наькьан Батыр, ший боахам говзанчашца цхьана.

Укхаза, хIанз укх сахьате, чуйотташ я бетон, цу моттиге дийцар балха хьал а.

«Из тий тоадаь хилар лоархаме да, вай бахархошта ца хилча даргдоацаш а да.

Болх дика дIахьош ба, болхлоша бехктокхаме кхоачашду, шоаш тIаийца декхараш. 2025 шера из болх йистебала безаш хиларга хьежжа доацаш, кхы а хьалхагIа из баккха хьожаргда тхо», - аьлар Хаматхананаькьан Батыра.

42 километр дIаьха долча Кен хи тIагIолла тилла тий тоадар чудоагIаш да, «Галгай Республикан машиний наькьаш тоадар» яхача республикански программанна.

«Шорта» яха подстанци хьалъяь йоалаш латт

Аькхенаькьан Марем

«Ахархой боахам Шолже» яхача теплицаш хьалъяра йолча инвестице проекта чудоагIаш да, «Шорта» яха подстанци хьалъяр. Цига, карарча хана, 92% кхоачаш болх йистебаккхаб, ер шу чакхдоалаш из кийча хургья.

Галгай Республикан Кулгалхочун, Паччахьалхен зарбан болх лелабераша яхачох, хIанз говзанчаш «Шорта» яха подстанци Илдарха-Пала 2 330 кВ, Шолжа-Пала 330 кВа ток лоаттаеча мугIарах дIахотташ, технически балхаш деш ба.

Уж дерригаш а йистедаьнна-чул тIехьагIа, «Шолже» яхача ахархой комплекса болх ца хаддаш дIахьоргба, цу боахамо 13 эзар тонн совгIа помидораш кхеергья хIара шера.Цул совгIа, говзанчаша яхачох, подстанце таро хургья юхерча юрташка, предприятишка токаца Iалашо лоаттае.

«Шолже» яха ахархой боахам хьабеллар вай республиканна лоархаме да. Из хьахилар вай мехкара экономически хьал дегIадоаладара бола аьттув ба», - аьлар Галгайчен кулгалхочо Келаматанаькьан Махьмуд-Иаьлас, цу подстанце лоархамаш дувцаш.

«Шолже-МагIалбик» яхача хин турбаш хувцаргья

Аькхенаькьан Марем

ХьатIабоагIача бетта «Шолже-МагIалбик» яхача хин тишгьенна турбаш хувцаш болх дIаболабергба республике. Хьежжача болхлоша соцам баьб, сихонца хувца еза мурьенна турбаш 5 км кхоачаш йолга.

Долакоара, СоагIапчара, Инаркьера, МагIалбика шоллагIча зIамигача кхалера хин гIулакх тоаде дезаш латта дикка ха я. 120 км кхоачаш йола турбаш даиман лелхаш я, 40 км турбаш хувца еза хьале эттай. Укх бетта 15-ча денгара 24-ча денга кхаччалца, 10

авари хиннай цу даькь тIа. 600 мм кхоача турбаш Iалашгьеш ба карарча хана. Белгалде деза, вай мехкадас Келаматанаькьан Махьмуд-Иаьлас энергетиках йолча Министерствонна, «ЦаI вола оператор» яхача оагIонна геттара халача хьале этта моттигаш тоаеш болх дIахьо, аьнна, тIадиллалга.

«Хицара кхоачамбоацараш юстардоахаш, бахархой хьал атгачаьха доаккхаш, болх дIабахьа беза вай. Тахан вай кхетаду, из дикка кьаьхьега дезаш гIулакх долга. Бахархошта массахана боагIача боараме хий хьаахийта хьажа деза вай», - аьлар вай Мехкадас.

МагIалбика Iаьдал гIод тоха лаьрхIа да, дIахийца лелача хьайбай даьшта

Козой Медина

МагIалбика мэре, Шолжа шахьара тIехьа, динза даргдоацар де лаьрхIар, дIахийца лела хьайбаш цхьан юкьа чудежка доакхаргдолаш карт хьал а яь, цу хьайбай даьшта административни гIод тоха, яхаш, дийцар «Сердало» газетага.

Доал деча даькь тIарча зарбан болх лелабераша яхачох, шахьарашка гIолла, денош а бийсаь а доахаш, лелаш хул хьайбаш, сага чудугаш а дац уж.

«Дехар ду шуга! Шоай хьайбашка хьажа, ма дита уж доал доацаш», - аьлар бахархошка МагIалбика мэре.

Кхы а ши кашамаш тоадаьд Насаре

Аькхенаькьан Марем

Республикерча кашамий доазонаш тоадеш, болх дIахьош латт «Сафмар» яхача гIо деш йолча ганзага гIолла. Насаре-ра ворхI кашамаш, «ГIоазота кашамаш» яха мемориальни моттиг тоаеш боккха болх чакхбаьккхаб.

Дукха ха йоацаш, йистебаьннаб Насар-Кергерча, Дошлакхий-Юртарча кашамашка болх. Ер шу чакхдалале, кхы а пхи кашамаш тоаде лерхI мехка. Дошлакхий-Юртара кераста наьха кашамаш тоадергда, Аьлтий-Юртара бусалба наьха ши кашамаш а тоаде лерхI.

«Хьу лораергья» яха болам хьаллабцар МЧС болхлоша

Коазой Мадина

«Лорае хьунаш» яха ерригача Росссе болам хьаллабцар вай мехка. Цу беркатеча гьулакха юкь-ебахар Росссе МЧС ГУ республикера кьахьегамхой. Эккажкьонгий-Юртарча № 5 йолча иш-колан коа д^аег^ар 250 кьахьесте, к^арцхала гавнаш.

«Талама гьулакх тоадара т^ехьа д^ахьоча боламе дакьа лавцар оаха тахан. Теша лов, еррига кьона гавнаш д^алатаргхиларах. Цу беркатеча гьулакхо хьагойт, Дала хьаденнача хозача Талама хьал тоадеш хилар, мел лоарх^аме болх ба», - дийцар тхога МЧС ГУ кулгалхочун Г^онча волча Котанакьан Ахьмада.

Республикерча моттигашка таханарча дийнахьа д^аег^араш 450 совг^а га я, д^айог^а лаврх^а еррига гавнаш 2000 совг^а я.

Щерцарча кхерамзленах дийцар Наьсаре

Коазой Мадина

Щерцарча кхерамзленах дувцаш, кхетаче д^айихьар Наьсарерча администраце шахьара даь Г^онча волча Котанакьан Ахьмада кулгал деш. Из хоам «Сердалога» бир администраце зарбан болх лелабераша.

В^ашаг^икхетаре дакьа ловацаш бар ГО, ЧС гьулакхех болча оаг^он кулгалду Янданакьан З., Наьсарерча, Наьсарен кхалерча ОНДПР кулгалду Кьоастой М., иштта кхьбола болхлой. Гулбеннараша дийцар щерцарча кхерамзлен хьал лорадара т^ехьа бахархошца д^абахьа безача балхах. Кьаьстта йоккха терко т^айохийташ дийцар, йокьаенна йоарх^аш, г^авнаш доагадеча гьулакхех.

«Х^ара оаг^он болхлошта декхараш т^адаькка, уж кхоачашдаь хила езаца хана кьоастам бир».

Фордахочун сийдола никъ

Касенакьан Аюпа Бийсолтан 85 шу дизарга

Тарчакханакьан Сали

Укх ардара бетта т^ехьарча, 31-ча дийнахьа нийсса 85 шу дуз, г^алг^ай сийдола во^ Касенакьан Аюпа Бийсолта вича денз. Бакьда цу шерех 50 шу мара кьоастадаь хиннадац цунна кхело ший кьаманца а дезалца а ваха.

Касенакьан (Б^арахой) Аюпа Бийсолта ваь хиннав боккхача, 8 берах латгача дезале 1939 шера. Т^ехдика дешаш чакхьаьккха хиннай цо Казахстана Целиноградски областа Алексеевски ишкол. Д^ахо цо чакхьаьккхай Шолжа-Г^алий т^ара статистически техникум, 1959 шера бухгалтерра говзал караерзаяь хиннав из. Цу шера денз, цо кьахьийгад Наьсарен кхален сбербанке. Тахан мо дагадоаг^а сона, х^анз Пазданакьан ц^ераг^а болча урам т^а яр из. Хьалхашка доаллача дукха лакха доацача лаг^а т^а г^анд арадаьккхе ваг^аш хулар из лораеш, цунна ха деш хинна воккхалг^а хьа леста саг. Д^ахо муг^араг^а йойоахкар кийнаш ю, сурташ доаха, корта тоссаш йола пхьоллеш.

1959-1961 шерашка Балтийски а Г^ибухерча а флоташка гьулакх деш хиннав. Шоллаг^а цо хьаьк^ал, Илмаш Юмадаь моттиг хиннай лакхара т^емафорда училище. Цига А. Попова ц^ераг^а технически факультете деш вай мехкаочо.

Цигара дийша ваьлча, из кхоач Г^ибухерча форда флоте, «Фийладар» («Бдительный») яхача форда к^ал лелача кема т^а бувзам Талашбеш хиннав Аюпа Бийсолта 1970-1979 шерашка. Шоллаг^а рангах вола капитан Касенакьан Бийсолта хиннав кема командир.

1976-1980-ча шерашка Тбилисе болх баьб, эскараи ВМФай эша Г^ирс кийчбеча заводашка СССР герзашцарча низий Министерствон викал волаш. Вай мехкаочо чакхьаьккха хиннай Ленинградера аспирантура, язбаь а чакхьаьккха а хиннав технически Илмай кандидата болх, дукхача Илман балхашг^а кепайийтта а хиннай цо. Царех дукхаг^адаш балха т^а пайда эзаца накьадаьннад.

1985 шера Аюпа Бийсолта т^ема декхарех мукьавоалийт, унахцено дика цахиларах. Цунна бокьо енна хиннай т^ема г^ирс лелабе. Цул т^ехьаг^а а кьахьегаш цхьа юкь йоаккх цо. 1985-1988 шерашка Нохч-Г^алг^ай Паччахьалхен стандарта комитете болх баьб цо, ше валлалца йолча хана. 10 т^ема совг^ат денна хиннад цунна, царех 5 г^алат доацаш амал дарах. Бийсолтас а цунн фусам-нанас Лизас а ши йо^, во^ кхедаьд: Ахьмад, Мадина, Марина.

Массехк шу хьалха айса цох йоазув деш, аз аьннадар: цун вахарах лаьца ишколашка «Денала урокаш» яла мегаргьяр

берашта. Из юха а кердааккха лов сона, х^ана аьлча цу тайпара саг вай дерригача кьаманца^ мара хиннавац, цудухьа дукха х^ама да цунгара масал эца, Юмаде мегарг^олоаш.

Цхьаьккха цхьа х^ама укхза ца хьоахадича нийса хурдацар, аьнна, хет сона, из ше а

цун дезал а г^алг^ай мотт дукха безаш, из бувцаш хиннав. Цун сий озача тараза т^а йилла цхьаьккха лорах^аме герак санна х^ама да цунна ший кьаман мотт ховш хиннилга.

Кхелхав Аюпа Бийсолта 1988 шера оаг^ой бетта 8-ча дийнахьа.

«Цилеторгаш берий ловзорг дац» яха берий суртий яхь д^айихьар Магасе

Коазой Мадина

Магасерча № 1 йолча ишколе д^айихьар берий суртех йола «Цилеторгаш берий ловзорг дац» яха яхьаш. Иш-колан администраце, шахьа-

рерча т^ахьожаме болхлоша цхьана в^ашаг^ибелла болх бар из. «Сердало» газетата из хоам бир Росссе МЧС ГУ болхлоша.

Щерцара гьулакх мел ч^оаг^а лораде, фийла хила везаш да

гойташ хилар хьалхарча клас-сашкара бераш.

Кьоаламашца, басарашца, маркерашца болх беш, шоашта из гьулакх мишта гу довзийташ, хилар бераш чуийнна. «Щерцарча кхерамзлен хьалах

лаьца шоашта хетар каьхата т^а йот^адиллар бераша. Гуш дар, вай бераш нач^ал, лакха кхетам болаш долга», - белгалдир МЧС болхло волча Тиймарзанаькьан Яхььяс.

Сийрда дагалоаттам

«Беркут-Юг» ОМОНа болхлой сийна, хьабийллар дагалоаттама оагIув

Гаягнакьсан Марина

Оалаш да, саг вах из наха дагавоагIаш мел волча хана. Сога хаьтгача, доккха ираз да, саг ший балха новкьосташта, лоалахошта дика хиларца дагавоагIаш хуле. Малав цаховр велавалара бахьан хье хилча, вахара уйла е а дагадох. Дукхача наха лоархIаме да укх дунен тIа ший дика цIи йитар, цох тIехьа тIадоагIача ноахало пайда эцаргболаш.

Бокьонаш лораераша закон лорадеш санна, шоай сий а лораду. Цар балха ди боарам болаш дац; бакьда цунга хьежжа доацаш, шоай Даьхенна хьалхашкара декхар диза кхоачашду цар.

Цхьайолча хана, царна баркал ала безам хул, Iуйрийна паргIатта сомавала йиш хиларах.

Шолжерча лаьрхIача коррекционни ишколе-интернате хьайиллача музея оагIоно

хьагойт, ГалгIайчен беррига бахархой баркал оалаш хилар. Цига го йиш я, ЛаьрхIа йола операци дIахьош, «Беркут-Юг» ОМОНа бейнача бIухоех бола хоам, цар дезалашкара сурташ, цар леладеш хинна кхьдола гIирсаш. Цу ерригача матери-

алашта юкье я уж бокьонцахьа бола турпалхой хилар хьагойташ йола оагIув. Цар цIераш вай дегашка яхаргья, вай мел дах, уж иштта даим хургья мехка исторе оагIон тIа. Ростварде Урхалленна кулгалхочо Буражанакьсан Микаила белгалдаьча беса: «Бераш ха дезаш да мехка вахаре шоаш дакьа лаьцалга, иштта царна бовза беза шоай турпалхой, цар цIераш, Даьхенна уж тешшаме кьонгаш хилар».

Экскурси дIахьош, ишколе-интерната дешархоша терко тIаяхийтар тIабувхабеча гIирса. Уйла ел, шоана хьалхашка улл бронезилет, из цхьан хана тIем тIа лоархIаме дакьа дIалоацаш хиннай. ХIанз укх дунен тIа цун да воацаш ва, бакьда бронезилет эскара вахара тешал да. Цу моча тешало цхьайолча хана дог тоха-

долийт, хIана аьлча уж вайца бац, бакьда кхьча оагIонга диллача доккхал а дайт, иштта майра бIухой вай хиларах.

«Тхона хетачох, цу дешара моттиге кхьеш болча вай дешархошта, кхьчарна мо тха доазон болхлоша терко латтайича бакьахьа яр. Царех хIаравар из хьал ший тайпара довза гIерташ хул, кьаьстта цудухьа, хIара тхоаш мел доагIача хана, ма хулла дукхагIа башхало йолаш хилийта хьож тхо тхоай болх», - аьлар полице инарал-майора Буражанакьсан Микаила.

Латташ йола ха моллагIа хиларах, вай мехкахошта карагIаьнначох дувца деза кагирхошта, уж шоай мах баьваргвоацача хьинарца, наха машар, иразе кхоане хилийта гIерт.

ГалгIайчен туристашта кьаман керда никь кхоллабеннаб

Аькхенакьсан Марем

«ГалгIай мохк» яха цIи елар кердача туристий наькьа, цунна чудоагIаш хургда ГалгIайчен шаьрача дада, иштта лоаман доазонаш. Россе туроператорий Ассоциация цунна кьаман яха цIи елар.

Кхьаь дийнахьа, шин бус - цу юкьа туристий таро я программе дакьа лаца, республикан эггара цIихезача моттигашка хила. Магасерча Барта гIалагара, дIадахача бIаьшерий гIалай моттигашка, кьаьнарча, езача моттигашка, лоамех чухьедаш долча кхуркхолгашка кхаччалца йовзаргья царна ГалгIайче. Цул совгIа, дика хьалаш долча отелашка Iе моттиг а хургья.

Кьаман туристически наькьий кергтера декхар да, туроператораша белгалдечох, салаIа боагIача наха дика хьа-

лаш хилийтар, маьхаш а дикал а вIаший тарлуш хилийтар.

«Туристически оагIув дегIайоалаяр, вай мехка президента Путин Владимира хьалхашка оттадаь декхар да. «ГалгIай мохк» яха кьаман туристически никь хьа-

беллар - из ГалгIайчен туризм дегIайоалаяр кIийле я», - аьлар, цох дувцаш, ГалгIайчен Кулгалхочо.

Керда никь хьабеллаш кергтердараш теркалдаьд: наьха кхерамзлен Iалашо яр, дика хьалаш хилийтар. Туристий

таро я туроператорашка гIолла а иштта шоаш а бахьа безам бола никь вIашагIболла, программа гIолла цох бола хоам хьа а леха, из корабегрба «Путешествуем.рф» яхача кьаман туристически поргалера.

Санаторно-курортни дарба де гIо дир, тIема операцен доакьашхочун нанна

Гаягнакьсан Марина

ГIалгIай мехкарча дегIа могашал меттаоттае-ча моттиге; дарба де яха вIаштIехьадаьккхар, СВО доакьашхочун нанна. Из хоам «Сердалога» бир «Даьхен лорбой» яхача ганза болхлоша.

«Цун гIулакха оарцагIваьлар вахара дешашка хьожаш вола Темарханакьсан Ийса. БIухочун нанас М. Лидас дехар даь, дегIа могашал тоаеча моттиге деррига вIаштIехьадаьккхар цо. Iойижа ший паргIатта дарба де йиш йолаш я хIанз бIухочун ха яха нана.

Республике тIаийцар ГIаьбартой-Балкхарой мехкара туристаш

Гаягнакьсан Марина

Культуран, спорта, туризма Центро тIаийцар ГIаьбартой-Балкхарой мехкара туристий тоаба. Лоалахарча республикера баьккача дешархошта бIаргайра столицан белгалара моттигаш, яхаш, дийцар «Сердало» газетага цига доал дечар.

«Из кхетаче дIаьхьа таро хилар; «Никь беш» яхача лоалахой туристически фирмаца бувзам лелабеш хиларах. Бераш чIоагIа терко тIайохийташ, хьожаш дар «Барта ГIала» яхача цIихезача этнографу музейга. Экскурси дIахьош хиннача Янданакьсан Хьавас, берашта доьзаргдолаш дийцар Барта ГIалах а иштта ГалгIайчен кхьча гIалаех а.

Прохладни оалача шахьара бахархоша яхачох, царна хоаделар вай кьаман чIоагIо, дикал, барт хилар, уж цецбаьннабар шоашта дайначох», - аьлар хоамо.

ГалгІай мехка куц

Дерригача дунен шахъарий денга

Гарчакханаъкъан Сали

МоллагІча мехка хозал, цун культура, адамаш а цар Іадаташ а до-взийтараш шахъараш я, аьнна, хет сона; хІана аьлча уж я ара-хъара тІадоагІа адам дукхагІа тІалатта моттигаш. Цига да массе тайпа Іаьдал, культуран кхувр-чаш да ала мегаргІола музейш, театраш, ансамблаш, культуран ценош, кхы а массагІа да уж. Вай мехкара шахъараш хъахин-на дукха ха яц. Кхыметтел На-на-Наьсарех шахъар хинна ах баъ шу совгІа ха мара яьнна. Саг тешаргац, шахъар я аьнна цох цІи тиллача 1967-ча шера из мишта яр дІадийчаца. Из цІи цунна дукхагІа ялара бахъан дар аьнна хет сона 1962 шера хьалъ-яь Іоахарганаъкъан ГІ. цІерагІа заводи цул тІехъагІа хьалъяь три-котажни фабрикеи. Кхы хІама-м дацар укхаза, Наьсаре шахъарах тара хулийташ. Цъа урам мара бацар асфальта никъ болаш, ав-товокзал ала мегаргІолаш дацар автобусаш, таксеш гонахъа латта цІалг, цунна хьалхашка йоаллар тир. Из бар-кх наьсархой берри-га сакъердам. ДукхагІа дола нав-къаш жагІа билла дар, цаІ дулх доккаш тика яцар, кІарсхала га-нашга кІалха дІа а этте, цу га-нех дулх хьалъэлле, мозий лел-хадеш гаьнаш лестаеш латташ хулар хасап ду нах. Ерригача На-саре ши ишкол мара яцар 1-гІеи 2-гІеи. Вешта, цу хана тоъаш а яр уж, хІана аьлча дукха нах бахаш яцар цу хана Наьсаре. Культу-ран цІа дар хІанз музей чуйол-ча фусаме, гимнази йолча - фут-бола стадион. Сибре бІаргайна цІабакъача наха из тоъаш дар иразе хила. Машинаш наггахъа мара бІаргагуцар шахъара нав-къашка. Наьсарех шахъар аьнна цІи тиллача хана, 9 шу даьнна кІаьнк вар со, цудухъа укхаза мел хинна хІама дика дагадоагІа.

ХІанз санна дукха нах хила-цар балха деношка лелаш, бакъ-да уж геттара дукха гуллуш хинна моттиг яр Наьсарера базар. Го-нахъа мел ядача республикашка-ра тІаухар цига хІама йохка е эца дага бола нах. Цъа фаьлга хьиса-пе хІама дар цига отташ хиннар, цига ца гуш хІама дисацар. ХІанз Малсаганаъкъан базар оалача мот-тиге, аре хьалъяьккха, дІаовттар, массехк мугІ бийя, шоай тиша хІамаш йохкаш бола нах. Бакъ-да кІалгІолла йохкаш хулар царга цІенаяраш а. Цу хана гучахъа хІама докхийтацар Іаьдало, цох зулам лоархІар, уж йохкаш бола нах ми-лице Іочукхувлар.

Берашта а боккхагІчарна а кхаъ бахъаш дар; Наьсаре доккха куль-туран цІа дергда, аьнна, арадаьнна хабар. ДІа-м доладаьдар из, бакъда дукха ха ялале латтийсар. Ларда лаьрхІа хъаена бетона блокаш, сома аьшка мушаш доаккаш лаьт-тар йІаьххача хана. Цу хана цунъ-яр санна хулар кхыча гІишлоний кхел а. Хъае дІайолайора, тІаккха сеце итгаш шераш доахар. Из ала йиш йолаш яр, сомий беш дІа яь-ккха, хьалъе йолаь стадион. На-гахъа санна гІишло хьалъер лакхе хъоахаяь завод яле, гІулакх сиха дІадодар, хІана аьлча цо из ший доалахъарча ахчак йора. Иштга цо хъадир пхезза вІаштІара даь цІенош, берий беш, болхлой сто-лови, къахъегамхошта лаьрхІа кха-чан а промтоварий а тикаш. Лоац-ца аьлча, Наьсарех кІезига хулаш, шахъар хулаш йоагІар.

ХІаьта а дукха халонаш нийс-лора, мехка столица гаьна хилар бахъан долаш. Керттера шахъар лоархІаш яр 80 совгІа километр гаьна уллаш йола Шолжа-ГІала. Деша оттараш цига баха безаш бар, Іаьдала тІаболхараш – цига, йоазонхой цига барІар, деррига а дар-кх цига. Цу гІулакха йоккха паргІаго яьлар наха Магас-Шахъар хьалъярца. Ма паргІата ба-кха сту-денташ шоаш а цар даьй-ноаной а,

Іуйран цІагІара дІа а баха, сарахъа шоай цІагІа чу а боагІаш, кагирхой дешаш хилар бахъан долаш. Юххе да Іаьдал, фусам йоацарашта эца йиш йолаш я моллагІа боарам бола квартира. Хьалха цу тайпара хІама дацар, эца квартира хьакхачацар, квартираш ерригаш Іаьдала яр, ек-качунга суде кхайкар. ХІанз хъай безам бале 10 квартира а эца йиш я хъа, таро яле. Магаса ткъаь ит-шу мара даьннадац. Амма денгара-ди мел доала шерлуш, тоалуш латт цун доазонаш. Дукха ха йоацаш, Гаьгенаъкъан Ботий цІерагІча урам тІагІолла хьалвоагІаш, шоай доала-хъара цІенош долча моттиге, йок-

кха дака га яйра сона. КІезигагІа дале гонахъа ткъо метр хиллал Іи дора цо. Магаса ханара хила мегаш я-кх ер га, аьнна, хийтар сона. Иштга хъахул вай столицера га-наш, уж санна урагІухаш латт керд-керда цІенош, Іаьдала, деша-ра, культуран фусамаш. Шахъара урамаш, цаІ вокхох хотталуш, дар-жаш доагІа, гизгий маза мо шоайла дувзаденна долаш.

Іуйрийна шахъар тІа чу мел йоагІа, сарахъа цу чура ара мел йоала машин бІаргайна, къаьгга гуш хул, мишта дегІаенай цу ше-рашка Россее эггара къонагІа йолча Кавказерча субъекта керттера ша-

хъар. Хъагучох, укх гаргарча хана, кхы дукха нах баха а, Іаьдала а, культуран а фусамаш я укхаза хъа-хила мегаш.

Шахъарашта эггара чоагІагІа эша хІама машаре ха я. Тіемо Іазап дахъ царна. Кхоачам ба фашиста-ша Ленинграда баь хинна го да-габехача. Іалаьмате дукха шахъ-раш хІалакъяь хиннай цу тіемо, цаІ хьаллатга цІа ца дугаш. Дух-хьал цъхан Советски Союзе йоахъа хиннай 1710 шахъар, юрташ а нах баха кхыйола моттигаш а йоацаш. Из мехка доккха зе а наха доккха Іазап а хиннад.

Тахан ГалгІай мехка пхий ша-хъар я: Наьсаре, Магас, МагІалбик, Ілдарха-ГІала, Шолже. Царех хІараяр дукха нах бахаш йола моттиг я. Цудухъа, цар хъаш-таш ма хулла дикагІа кхоачаш-де гІерташ, къахъегаш да Іаьдал. Царех хІаране доазон тІа я кхувш боагІарашта унахцІена хила а, дика деша а, хъаькьал Іомаде а таро хулийташ йола ФОКаш, спор-та докхий цІенош, гимназеш, ли-цейш, колледжаш. Вай шахъараш хозагІа, цІенагІа мел хул; вай вахар а нах хъагаш хургда, уж нах вайга-ра масал эца гІерташ хила деза вай дІагойташ дола гІулакхаш а шахъ-рашцара дог-уйла а.

Ардара бетта 31 ди Деррига-ча дунен шахъарий цІай да. Вай гІулакхаш, духхьал укх цъхан дий-нахъа хинна ца Іеш, белгала хила деза бІарчча шера. ТІаккха вай-воаш цецдоалаш, эргадаргда вай шахъарий куц, Даькъала хийла вай шахъараш а цар доазонаш тІа баха нах а!

Сурта тIа: Магасера чaьтараш (зонташ)

Мехкара моттигаш тоаярах, дийцар цу оагIонцарча болхлоша

Султиганькъан Йоакъап

Республикера моттигаш тоаеш дIабахъа безача баллах дийцар, гIишлошъяра йолча министрствон доазон тIа. Из хоам «Сердалога» бир цу моттигера.

«ЛоархIамеча кхетаче дакъа лоацаш хилар пачахьалкхен кулгалхочун гIонча вола Балахой М., КомархIишлон кулгалду Пхьилекъонгий Л., гIишлон балхех йолча министрствон кулгалхочун гIонча вола Манкенакъан И., иштта кхьбола болхлош. Кхетаченна кулгал деш хилар Россее гIишлошъяра балхех йолча Министерствон доазонш тоадарх йолча департамента хьалха латта Саннич Мария», - йоах тхогарча хоамо.

Цо дийцар, КТР оагIонца дIабахъа безача баллах, харцар кхерам болча фусамашкара нах кхьча цIенешка дIачубахийтарых, латтан доазонш боагIача боарме дIадекъарых, иштта кхьдолча лоархIамеча гIулакхех.

«Къаман моттигаш тоаярах долча амара кулг яздыр соахка вай Президент. Вахара моттигаш тоаешча программанна юкъеболх 5 000 000 совгIа дезалаш, 120 млн квадратни метрага кхоачаш шера керда гIишлош хьалхе лерхI мехка, шахъара моттигаш тоаяра болх 1,5 процентага кхоачаш айлулгба», - белгалдыр Синич Марияс.

Йоккхача программашка гIолла дIабахъа лерхIаш лоархIаме болх ба цу оагIонцарбар. 2000 сар вахача моттигашкара хьаллакхача боараме тоадар да керттара декхар. Цул совгIа, уж проекташ дикка дIачакхъахьа аьттув лулгбарех, дийцар кхетаче гулбеннараша.

ГIашлой гуйранара гIирс

Чaьтараш леладу ха

Гарчакханаъкъан Сали

Гуйран ха шийла а догIаш делаш а хул. Беррига нах лелаш шой машинашца, цхьабараш гIаш лел. Царна юкъе ба маIа нах а кхалнах а. Аз касткаста зийнача хIамаех цаI да, дукхагIа бола гIаш лела гIалгIай маIа нах бедоакш чaьтараш (зонташ) доацаш лелаш хилар. Хетаргахъа, царна оттадаьчох тара да вай республикан столице Магасе масехк доккха, Iаьржа чaьтар, догIах хьулалурголаш.

ХIана лел вай маIа нах, чaьтараш доацаш, догIан кIалха? Хьагучох, вай маIа нах доацаш хет из беделла лела. Людовик XIII-гIа Францена доал деш волча хана, 1637 шера цун сесага хIамашта юкъе хиннад аьнна дIаяздаьд догIан духъала леладу чaьтар, маIа нах из леладе эсала хеташ хиннад. Фу ха я из хинна?! Дукха ха я. ГIалгIай маIа нах цхьабарашта хIанз а эсала хет догIах из леладе. Е бухь багIа полтоцара е курткацара кий туллаю цар, нийслу элтара кийна тIа килIенка тIормиг IотIаболлаш а, элтара кий талхаргIоацаш.

Сога хaьтгача, цхьаккха эхь долаш хIама дац маIа нах сага чaьтар леладар, из кхалнахчул эргаш хул бесаца а доккхалца а. Цул совгIа, догIа делхача хана хоза тов из маIа нах сагага. КхоолагIа-дале, унахIенна а да, догIашка тIоадацавайтар.

Кхувш воагIа хана, са а яр из оамал: сона хетар чaьтар леладар маIа нах сагага товш дац, аьнна. Ха дIа мел йода, цхьацц бахъан нийсдаларца, хувцалу уйлаш а вахарера моттигаш а.

1983 шера дар мотт сона и из. Нохчий халкъа поэтесса АхматовгIар Солтмурада Раисаи, цун водител Шамхани, сои Пятигорске дахар, Лермонтова поэте XV юбилейни цIай долча. Из чакхдаьнна, цига шикхо ди давккха, цIадоагIаш, ГIаьбартой-Балхарой доазон тIарча Терек яхача шахъар тIа кхьача, Солтмурада Раиса аьлар:

- Шамхан, универмаг йолча соцаелахь машин, Марата эца хIама йий хьожаргъар со цу чу.

Марат яхар цун воI вар. Машин сецар, поэтесса тика чу дIачуяхар. Тхо ший хьежа Iийра, из цу чура араяларга. Дикка ха яккхар цо, хьа ца йоагIаш, универмаг йоккха а

хьажа дукха хIама долаш а яр.

- Со а хьежача бакъахьа ва цу чу фуд, - Шамханага а аьнна, тика чу чувахар со. Солтмурада Раиса чугIолла йолаена, сих ца луш, лелаш яр. Со бIаргавайча цо аьлар:

- Сали, зонт дий хьа?
- Дац, - аьлар аз.

- Эца хьайна, дика зонташ да хьона укх чура дараш, - аьлар цо.

Уж фу чaьтараш да, миштад хьежа, ийцар аз могадаьчарех цаI. Цу хана денз, цунцара къастацар со, тамашийна хIама дар из-м, кхозза-диазза дайра са из, дицделе дуташ а ха йоагIар, бакъда массаза юха хьакордоагIар. Цул тIехьагIа, шозза-кхозза яхар мо хувца дийзад са чaьтараш, дохар бахъан долаш. ТIехьарча хана, даим сай тIорме чу леладу из, догIа делхе а ца делхе а.

Кеззига чaьтара исторех дувца ловра. Эггара хьалха из хьадаь хиннад Китае. Ший сесаг маьлхх лораяр духъа, из кхеллар хиннав мугIарера дахчан пхьар. Цу хана догIах леладеш а хиннадац из. Вай мехка Голландера из а цох оалаш дола дош «зондек» а денар Пётр I хиннав. Цох хьахиннад зонтик.

Цун суффикс дIа а яьнна, зонт яха бокъонца эрсий дош хьахиннад цох ха дIаяхарца.

Таксисташта-м, Англера кэбменашта (извозчикашта) мо гоама да аьнна хет сона чaьтараш. Уж дола нах кIезигагIа чухувш, догIах байде, таксешка.

Дунен тIара чaьтараш тайп-тайпара да. Масала, Канадерча почта урхаллено почтаьонашта могаду, пелг тоIабича цIогIа детташ, жIалеш дIалелхаду чaьтараш. Цхьадолча мехкашка, тIа вIалла тхов боацаш хьаду йоах уж. Кон тIа пелг тоIабича, цо арадетгача фех, догIа IотIа ца доагIаш дус сага, цо юхачохаду хий. Цхьадолча чaьтараша догIа гаргадарых хоам бу.

МоллагIа хинна а цхьа чaьтар хила-м деза, гIаш лелача сагага. ДогIо тIарш мо тIоадавечул дикагIа да, из леладеш хилар. Цул совгIа, вайцига дукха хIама дехац цох тикашка. Цхьадолча давккъе, из эзелца а дувзаденна да, аьнна, хеталу сона. Вай даьша кхеллача кичаех цхьанне йоах: «Виза вар аьнна, кхача боацаш а ма гIо; йийкха яр аьнна, кхоллар доацаш а ма гIо». Халкъо могадеш дола хIама е эсала е доацаша хила йийш яц.

Эбарга-Юрта тока саьргаш хувцаш боахк болхлош

Аькхенаъкъан Марем

Эбарга-Юртага 7000 совгIа бахаршошта ток лоаттаеш дола саьргаш хувца арабаьннаб «Кьилбаседа Кавказа росетий» болхлош. 59 шу даьнна тока саьргаш хувца дезача кхьаьчад.

39 боагIа тIара «пелаш» (изоляцияш), 16 боагIа хув-

цаш, 11 километр дикагIа дола тока саьргаш чудоакш, болх дIабихьаб цига. Из гIулакх геттара лоархIаме да; ишкол, дарбанче юкъе йолча бархI моттиге.

Пхи машин, бархI болхло арабаьннаб из боккха болх чакхбаккха. Гуйран-Iан ханашкара тока хьал тоадарал совгIа, касткаста ток дIайовш хинна гIулакх юстардоаккхаргда цу балхо.

Газданаькъан Ахьмад

ГалгӀай мехка дӀайихьар «Халкъашца барта» яха къаман культуран республикански фестиваль, из мехка культуран гуйран сийрда цӀай санна хилар. Республикан массайолча моттигашкара, начӀал дола къонабараш гулбелар ГӀОЗа сцена тӀа, массаза санна из вӀашагӀделлар яр мехка культуран Министрство, Республикан халкъа кхоллама ЦӀа.

«Дика никъ лелабеш я, «Халкъашца барта» яха тха фестиваль, цо тӀахьех ГалгӀай къаман лоархӀамедараш лорадара, уж дегӀадоладара, иштта тайп-тайпарча къамашца барта хилара, цар викалашца вошал леладара», - аьлар «Сердало» газетата ГалгӀайчен цӀихезача культуран болхлочо Зурабанаькъан Ахьмада. Из иштта тӀаберзабаь ба ГалгӀайче дахача кхыча къамий берашта, кагирхошта юкьера этнически хьал тоадара, къаман культураш Юмаяра, кхыча къамий культураш, ладаташ лоархӀаш хилара.

Уж декхараш кхоачашдар лоархӀаме да, тӀехьа тӀайоагӀаш йола тӀехье кхейра. Вайх хӀаравар гӀадвугаш дар, «Халкъашца барта» яхача фестивале къонача, начӀал долча тӀехьено ший кхоллам иштта дика гулбенаш гойташ хилар. Фестивале дакъа лоацаш бар солисташ-вокалисташ, халкъа, эстрада жанрера тоабаш, республикан хореографически ансамблаш, иштта дешара тӀехьа шоай начӀал гойташ хинна дешархой».

Кхетаче дакъа лоацаш хиннарашта юкье бар «Россе халкъий Ассамблея» Россе юкьарча общественни-паччахьалкхен организацие моттигерча отделене кулгалхо БӀарахой Мадина, иштта ГалгӀайчен тайп-тайпарча къамий культурай юкьарлон викалаш.

Фестиваль дӀайоалалаш, ГалгӀайчен халкъа артисткас, начӀал долча иллиалархочо Охценаькъан Розас, Ножкин Михаил дӀешаех латта, Тухманов Давида «Сона еза хьо, Росси» яха илли аьлар. Цун иллегара дӀадоладелар, фестиваль хьаеллаш наьха самукьадалар.

Наьха дегашка южаш йола цун оаз, цун Даьхенцара безам

Халкъашца барта

Къамий культурай фестиваль дӀайихьар республике

цу цӀайна керте эттар.

«Сона дукха еза хьо, Росси» яха илли, дукхача хана денз, мехка бахархошта дукха дезаш да. Цо укх наькъа хьалхадаьккхар Россе хозал, дукхача бӀаьшерашка денз хьайоагӀа цун культура, истори вай лоархӀаш хилар.

Моаршал хоатташ хилар фестивала доакъашхошка ГалгӀайчен культуран министра гӀонча Куртой Макка. Цо белагалдир ГалгӀай къаман культуран ладаташ лорадар, къамаш шоайла барт болаш дахаш хилар мел лоархӀаме да.

Цо иштта дӀахо белгалдир, фестивала доакъашхоша шоайла балха говзал екъа йиш хилар, культуран, искусствон даькъ тӀа карагӀдаьннар дӀаюха эца таро йолаш уж хилар.

«ЦьхоагӀо йолаш, шоайла дика тарлуш хилар - вай паччахьалкхе дегӀаяра керттердар да, - аьлар концерт дӀахьош хиннача РДНТ художественни кулгалхочо Абдурзаканаькъан Аьсета фестивала доакъашхошка. Вай вӀашагӀтох мах болча куль-

туран тӀехьалено, ладаташа, машара тӀехьа вай хиларо.

Лайчилла бетта 4-ча дийнахьа вай дездергда халкъа цьхоагӀон Ди. Вай мехка Президента Путин Владимира ма аллара, цу дийнахьа вай сийду бӀаьшерашка денз российский халкъаш цьхоагӀо йолаш хьадоагӀаш хилара, шоай

ладаташ диц ца деш, юкьера барт ца бохабеш уж хилара. Таханарча Россе паччахьалкхен цӀайшта юкье белгала моттиг дӀалоацаш да из цӀай. Из дувзадена да 1612 шера хиннача гӀулакхашца - вай Даьхе бахьан долаш, цун кортамукьале хилар ловш хиннача вай даьша барт болаш котало яккхарца. Россе сийдола гражданах Минин Кузьма, Пожарский Дмитрий ополченена кертте эттар, эггара чӀоаргӀа из ха кегаеннача хана, цар юха а техар из чоалхане хьал. Къаьстта уж - староста Минин Кузьма, бӀуна хьалха хинна Пожарский Дмитрий бар Руса ерригача моттигашкара нах вӀашагӀтехараш, моастагӀчохлаьтта кӀалхардаккхар - из дика гӀулакх хиларах дӀакхетабир цар нах.

Концертни программа доакъашхой хилар Россе кадетий корпусий Ерригроссийски хьажарий-яхий лауреаташ, Цьхойрой I. Д. цӀерагӀа Лоаман кадетий корпуса вокальни тоаба.

Кадеташа Маькенаькъан Аьсхаба дӀешаех, халкъа артиста

Дзейтанаькъан Тимура мукьамах латта «ГалгӀайче» яха илли дӀааьлар.

Илли оалаш хиннача кадетий кулгалхой бар ГалгӀайчен цӀихеза хьехархо ГӀарбакханаькъан Люба, ше вӀашагӀбеллача тоабанна кулгалде дика хов цунна. ГӀКК вокальни тоабанна лакха мах оттабир, тӀоараш детташ, дика тӀаййцар уж цига гулбенараша.

Фестивале иштта дика дакъа лоацаш хилар кхыбола артисташ а, цар дика гойтар ГалгӀайчен а вай берригача боккхача мехка а истори, культура. «Са Росси» яха Чернигов Андрея дӀешаех, Войтенко Сергейс мукьам баьккха илли дӀааьлар ГалгӀайчен Паччахьалкхен искусствон колледжа дешархоша ГагагӀажанаькъан Раянас, МагӀалбик шахьара искусствай ишкола дешархоша Тутайнаькъан Линас, ГӀоандадой Салимас.

ГалгӀайчен цӀихезача культуран болхлочун Доврбаканаькъан Анжелай кулгалца уж йийигаш тайп-тайпарча яхьаш

ка котьяннарех я. Россеца шоай дагахьа латташ бола буззам цар хьагойтар ашарашца.

Хьабшанаькъан Имана Эбарга-Юртарча культуран цден дешархо я, из фестивале дакъа лоацаш яр «Вай мохк-Росси» яхача ашарца. Дешаш а мукъам а Гребенков Алексея бар. Цун начлал наьха теркам тлаозаш дар. Оаз хоза йолаш яр из, цунна дика ховра наьха дегашка дусардолча тайпара илли длаала.

«Лакха лоамаш» яха илли яздаьр я Овшанаькъан Индира, из длааблар фестивале Насарен кхален культуран Цагга Юмалуш йолча Кусенаькъан Аминас, цо иштта «Вахар котдалда укх лаьтга!» яха илли а аьлар, Иаблий-Юртарча культуран Цен «Театрон» яхача театра студе доакъашхочо; Лаьжгерча, Чамалхарча культура Ценой литературни кружока дешархоша Пхьаранаькъан Иманас, Цхьорой Райнас, Пхьаранаькъан Райнас, Тоачанаькъан Салимас, Албохчанаькъан Матас, Гаьгенаькъан Заира, Хутенаькъан Аминас, Хаценаькъан Сумаяс шоай кулгалхой Йовлой Хади, Хутенаькъан Тамархан, Амренаькъан Лейла глэдбигар, дика бовзаш болча глалгай, эрсий поэтий байташ сов дика ешарах.

Концертни программа длахойихьар Кердача Реданта культуран Цагга Юмалуш йолча Томбенаькъан Иайшата.

Беканаькъан Хьамзата яздаь «Къаман овла» яхача цо длаабннача иллек, цлоагга самукъадаьлар фестивала доакъашхой.

Иштта наьха теркам тлаозаш хилар «Мужече» яхача культуран Цагга Юмалуш долча бераш гойта кийчо. Начлал долча хореографа, Палггайчен культуран болхлочо Итазанаькъан Османа кулгал деш, из берий тоаба республикан дукхача яхьашка хьалхара моттигаш йоахаш хьайоагга.

Шоай балха говзалца юха а хьажархой цецбоахаш, гойтар цар фестивале эрсий халхар. Цига мел хиннараш бокхача безамца хьожаш бар цунга. Цо цаькха а тешал ду коллектива говзал лакха хилара, цу юкье Итазанаькъан Османа доккха дакъа дена хилара, республике берий хореограф деггайоалаеца.

НТВ канале гюлла «Хьо толашагга вар!» яха телевизионни проект длахош бола Юкьерча Ачалкхен культура Цен викалаш Адам, Лина бар цу фестивале «Са Палггайче» яха илли оалаш, цун дешаш да Грчакханаькъан Мухьмада, композитора Янис Михаила. Республикан бахархой теркама юкье ба хланз Адам а Лина а, Россе ашарий Олимпе уж лакхлуш хиларах.

Дукхабараш хьешаш бар, цар укх фестивале илли аларга. Хьешар доьнзар - Адама а Лина а шоаш зламига седкый хилар цлоаггидир.

Кьона начлал гойтар длахохош хилар, Иаблий-Юртарча культуран Цен Досхой Адама кулгал деш йолча «Башлоам» яхача берий хореографически ансамбла вокалистка Яражанаькъан Хадиджа. «Нана-Лаьтга» яха Андреев Пётра иллек йола хореографически композици гойтар цо, фестивала сийрдача оаггонех цаьр из.

Яражанаькъан Хадиджас ший хоза оаз, артистал хьагойтар, иштта «Башлоам» ансамбла халхара говзал. Массанена а дицлургдоацаш дир из ди, из бе-башха доацаш цхьаккха а виссанзар цига хьажа баькхарех.

Палггайчен кхувш боаггарашта йоккха кхоллама тлехьале я из, царна караггидарга къаман культура деггайоалаеца шоашкара доккха дакъа юкьедаьха. Къаьстта из гойтар Арштерча культуран Цен дешархо йолча Ферзаули Шовдас длаабннача «Тхо глалгай лаьтган бераш да» яхача илле (дешаш Кенчешов Александра, мукъам Налганаькъан Лемай), иштта Пабьзе-Коарча Шоанахой Хьавас, Басайнаькъан Динарас «Тхона ловра, оалхазараш декар» яха илли цхьана длааларо (дешаш Карганова Екатерина, мукъам Жабко Янинай).

«Яндаре» яхача ансамбло гойта хореографе «Кавказа машар» яхача халхаро дика довзийтар, «Халкьашца барта» яхача фестивала доакъашхой самукъадаьнна хилар.

Цунна кулгалдеш вар Грчакханаькъан Ахлан-Гири, концертмейстер. Палггайчен халкьа артист Кьоастой Михаил, Палггайчен цци хеза артист

Хьулахой Амир.

«Вай цаьлаш да» яха Нужинар Иринай, Натальей илли аьлар, Долакоарча культуран Цагга Юмалуш йолча Солтакьанаькъан Миланас. Цу дийнахьа республикански сцена тлаше хьалхара хиларга хьешжа доацаш, цо дика гойтар ший начлал.

Массаза санна, лакха говзал йолаш длайихьар шоай номер Илдарха-Галий тларча культуран Цен «Таргим» яхача берий ансамбло, цар кулгалхо ва начлал дола глалгай хореограф Беканаькъан Адам. Из ансамбль а иштта цун художественни кулгалхо а дика вовзаш ва вайцига меттел, цуларакха а. Хьешамчас бераш Юмаду балхаца дог длаувш хургдолаш, шоай мел дола хьинар цар цунна длаьлургдолаш, цудухьа массайолча хана совглаташ а доах цар. Фестивале цар «Таргимара халхар» яха хореографически номер гойтар.

Беканаькъан Адам дика кхеташ ва халхарах, цудухьа цунна караггидоал тайп-тайпара керда хувцамаш цу юкьедаха. Цун болх белгалбоалаш хул наха из безалуш хиларца, наьха терко тлаозаш хиларца. Хореографа доккха дакъа юкьедаьх халхара искусство деггайоалаеца, из нийса, хоза, езалуш хилиьтара.

Концертни программа хозал яр «Даьхе» яха (дешаш Янданаькъан Жамалдий, мукъам Малсагананаькъан Р.) илли, из длаоалаш хиннар яр, Пажарий-Юртарча культуран Цен дешархо Эльгакаевлар Седа. Седаь оаз цлоагга хоза яр. Из цлоагга а иштта клаьда а, ше морг кхь йоацача тайпара а яр.

Фестиваль йистейоалаш, тлехьара халкьа артиста Оздой Адама «Кавказ» яха илли аьлар. Ше яздаь из илли цо дег чура, ший деррига хьинар, безам тлабохийташ, наьха дегаш сомадоахаш, Кавказацара ший безам хестаьеш, из гойташ, юха а цу тайпарча хозача хьалашка влешагкхета наьха безам хургболча тайпара даьккхар.

Дукха дагахьа латтаргья «Халкьашца барта» яха фестиваль цига хиннача доакъашхошта. Из влешаггеллараша совглаташ доацаш саг витанзар, хлара артиста делар дагалоаттама совглат.

«Доттаггала сердал. Кавказа глалаш-2024» яха проект длайихьар вай мехка

Аькхенаькъан Марем

Укх бетта 17-ча денгара 27-ча денга кхаччалца, бларччача итт дийнахьа лаьттар Кьилбаседа Кавказе «Доттаггала сердал. Кавказа глалаш-2024» яхача проекта йоккха кхетаче.

Россе тайп-тайпарча миингашкарча экологех дог лазаш, Палггай мехкара культура йовза ловш бола кагирхой гулбир цу гюлакхо. Пибухерча, Юкьерча Россера, Малхбоален Сибрера, Кьилбаседа Кавказера 45 гю деш лелар вар укх шера, цу проекта юкье дакъа лоацаш.

Иштта царех хьакхийтар Москвера, Донецкера, Луганскера, черсий мехкара, кхьйолча Россе моттигашкара доакъашхой.

«Доттаггала сердал» яхача проекта тоабо, Пажарий-Юртарча Эса гонахьара моттигаш ценъеш, боккха болх длаьихьар. Аьга-Кхале кхача, цигарча глалай моттигашка хьожаш, Лаьжгерча кхуркхолгах цецбувлаш, ха длайихьар кагирхоша. Проекта болх йистебоалаш, цхьан истола гонахьа влешагкхийтта, къамашта юкьера барт, буззам цлоаггара тлехьа кагирхоша лоацача даькьах дийцар.

Меларера малхара кашамаш кгалхардоахаш, болх длаьихьар мехка

Коазой Мадина

Жайрахьа-Ахабоарзен музея доазон тла латта Меларе яха, харцар кхерам болча хьале кхача малхара кашамаш тоадеш болх длаьихьар лоаман моттиге. Из хоам «Сердалога» бир музея болхлоша.

Меларе яха глалай доазув кхоачалуча, геттара халача моттиге дагга 9 метр дола кхача даь

кьах латта глалай хьисапе малхара кашамаш. Хьалхарча хана геттара говза лоархлаш хиннача тайпара хьалдаь да уж.

«Йистош хьарца, кгалхара моттиг Юхерца йолаенна, геттара воча хьале кхачьар из моттиг. Эшаш дола проектий каьхаташ кийчдаь, из моттиг тоаеш болх длаьолаьаб лоаме. Вай къаман исторена цлоагга лоархламе да уж лорадар», - дийцар музея болхлоша.

12 ДАГАЛОАТТАМ

ГалгӀайчен кино доахачар толамаш

Гаьгенаькъан Мартина

«Дошо гӀала» яхача Халкъашта юкьерча X-ча кинофестивала чуйоагӀаш йолча российский журналисташца дӀахьош хиннача пресс-конференце белгалдир, цу даькъ тӀа ГалгӀай мохк дика толамаш доахаш хьабоагӀаш хилар, яхаш, дийцар «Сердало» газетага.

ЛоархӀамеча декхарех дувцаш, РФ кинематографу Союзу ГалгӀайчен даькъа кулгалхочо Зортанакъан Мадинас къамаьл дир цу даькъ тӀа даьхача толамех. Къаьстта, аьлар цо, таханарча дийнахьа «Дошо гӀала» яха фестиваль Къилбаседа Кавказе цаӀ мара яц, халкъашта юкьера боарам болаш. ДӀахо къамаьл деш; цо белгалдир, яхь хӀара шера дукхагӀа яржаш хилар, ГалгӀайче кхы а лакхагӀа боарам тӀа яла тарлуш хилара белгало я из.

Режиссера-документалиста Лаврентьев Клима яхачох, ГалгӀай массаза а хиннаб эггара чоалхане дола фильмаш доахача хана а шоай тайпара балха говзал йолаш из болх дӀахьош, хӀанз а ба иштта. Цо тайп-тайпарча дунен миӀингашка бахача наьха теркам тӀаоз.

Таханарча кердадарех йола ишколаш хьаелла лерхӀ мехкарча моттигашка

Ахкхенаькъан Марем

Таханарча кердадарех йола ишколаш хьаелла лерхӀ цьан, шин шера Шолжа-Шахьаре, МагӀалбике, ЖӀайрахьа кхале, Навсаре, Илдарха-ГӀалий тӀа. Цу гӀулакха хьалха латтар я культуран гӀулакхех йола Министерство.

Иштта йола цьа моттиг я тахан Магасерча ГБУ театра, кион таханарча кердадарех йолча моттиге болх беш. 12 шергара 18 шерга кхачалца бола республикера 100 бӀаь совгӀа кагирхой ба цига режиссура, анимаци, VR – болх, иштта кхьийола говзал Йомаеш. Ишколера дешар мах бала ца безаш да. «Эшаш мел бола кхоачам ба тахан ишколе. ХӀара дешархочун начӀал гучадаккха, говзал шаьрье эшаш мел дар Илашдаьд цига», – дийцар Мехкадаь зарбан болх лелабераша.

Кинофестивала денош

Ший къаманна дика цӀи йита саг

Гарчакханаькъан Сали

Вай республике дӀахьош йолча «Дошо гӀала» яхача иттлагӀа юбилейни фестивала чуйоагӀаш дар, Магасерча культуран дегӀаахара цӀагӀа хинна, гӀорваьнна советски а российски а кинорежиссера Мамилганаькъан Ахмада Сулумбика хетадаь вӀашагӀкхетар. Цига гулбеннар Москвера баькха хьаьший, фестивала кхелахой: цун кулгалхо вола Лаврентьев Клима, цун фусам-нана Лаврентьева Эльвира, актриса Бокашевская Галина, Къилбаседа Кавказа мехкашкарча кинематографу сюзий кулгалхой, Сулумбика воӀ Муса, тайпан нах, культурах дог лазаш мел бола мехкахой. Сцена тӀа гуш яр йоккха баннер, цу тӀа Сулумбика ший а цо кхыча нахаца даьха а сурташ дар. ВӀашагӀкхетар кийчадаьча моттигерча культуран министерствос а, Россее кинематографистий Союзу а, Паччахьалкхен фильмай ганзо а, Магасерча театра а кион центр а цьанна къахьийга, вӀашагӀгеллача цу кхетачен цӀи яр, «Дийнаца дегӀаь дагалоаттам» яхаш.

Нах кӀезиг-кӀезига вӀашагӀкхеташ боагӀаца хана, гулбеннарый теркам тӀаозаш, цар сагот ца долигаш, екаш яр каьхата пандара хоза ашараш. Уж локхаш хиннар яр вай республике гӀорваьнна йовзаш йола пандарча Эккажанаькъан Марина. Ха, мишта йода ца ховш, сиха дӀаьхар, ладувгӀаца ашараша уйлане бигача наьха.

Кхетаче дӀайолалуш, гулбеннарашта байзар Ахмада Сулумбика хьабена атта боаца вахара а кхоллама а никь. Из бувцаш яр дукха йоккха йоаца киносюжет. Шоана цьаьйола цу юкьера моттигаш дагаьохийта безам ба са. Цихезача вай мехкахох дувцаш, сюжет яккхачар аьлар: «1938-ча шера маьцхали бетта 27 дийнахьа Буро тӀа ваь хинна Ма-

милганаькъан Сулумбик, вовзаш ва тамашийна говза режиссера а актӀер а санна, цун вахар айхха дувзаденна хиннад киноискусствоца а ший къаман истореца а. Цун кхоллама никь дӀаболабелла хиннаб Шолжа-ГӀалий тӀарча хьархой институту исторически факультетера, цига дешаш яккххай цо 1957-1959 шераш чулоацаш йола ха. Бакьда искусствоцара безам чӀоагӀагӀа хиннаб Сулумбика, цудухьа ЛГИТМиКе деша дӀахьожавайт цо ше, из яккхе воал 1962-ча шера. ТӀехьагӀо, 1970 шера, цо деш сценаристий режиссерийи лакхарча курсашка (ВКСР), шоай гӀулакха говзанчаш хиннача Хуциев Марленгара, Алов Александргара а Наумов Владимиргара а Юмалуш. ВКСР деша вахале, Мамилганаькъан Сулумбик болх беш хиннав, НурадиловгӀар Х. цӀерагӀаца Шолжа-ГӀалий тӀарча драматически театра актӀер волаш. ВКСР яккхачул тӀехьагӀа, цох хул Къилбаседа Кавказа телевидене студе (1970-1977) режиссера, хӀаьта 1977 шера денз къахьийгад Одесски киностуде. Мамилганаькъан Сулумбика йита кхоллама тӀехьале лоадам болаш а тайп-тайпара а я. Цо даьхад дукха исбахьален фильмаш, царна юкье да «КӀайча лай бос» (1970), «ТӀехьаьнна кхераме» (1979), «Йийий халхар» (1983), «ЭгӀазлонна ди» (1985), «Бийса йоаккхаш яр дошо морхилг» (1989), «Ждановскечун тӀа саг вер...» (1992).

Цун кхолламе лоархӀаме моттиг дӀалоацаш хиннад, ГалгӀай къаманна а цун исторена а хетадаь документально-исторически фильмаш: «Документальни детектив. «Ве гӀаргар. 2004 шерара гӀулакх» (даьккхад В. Микеладзеца цьана), «ГалгӀайче – селхан, тахан, кхоана» (даьккхад В. Микеладзеца цьана), «Лоамий ашараш» (2006), «Бицбенна Бреста турпалаш» (2010, даьккхад В. Микеладзеца цьана).

Мамилганаькъан Сулумбик духьал начӀал дола режис-

сера хинна ца Йеш, ший къаман тешаме воӀ а хиннав. Цо къаьбегар ший къаман культуран хозал, йӀаьхий хилар, цун истори а ладаташ а довзийта гӀерташ. Цун фильмаш шоашта никь баьккхаб, духьал Россее баьккха ца Йеш, иштта доазол араьха а. Къаман культура а искусство а дегӀакхувлача даькъе толамаш дахарах, Мамилганаькъан Сулумбика енна хиннай сийдола а еза а цӀераш, совгӀаташ. Из хиннав «Нохч-ГалгӀай АССР культуран гӀорваьнна болхло» (1974 шу), «ГалгӀай Республикан халкъа артист» (2001), цунна енна хиннай Российски Федераци Президенту Сийлен грамота (2019 шера маьцхали бетта 12 ди).

2023-ча шера наджгоанцхой бетта 12 дийнахьа кхелхар Мамилганаькъан Сулумбик; цох цьанна хӀаманца яие йиш йоаца гӀайгӀа, сагото хилар из вовзаш а везаш а мел хиннача наха. Из дӀавеллав Мамилганаькъан тайпан ЖӀайрахьа кхален Эзмерча кашамашка. Амма цун фильмаш даха дисад бӀаьшерашка, из начӀал долаш, искусство езаш а цунна мутӀаьха волаш а ваьха саг хилара тешал деш.

ДӀахо гулбеннараша дийцар кинорежиссерах дола шоай дагалоацамаш, цунца шоай хиннача вӀашагӀкхетарех, цо шоашта даьча гӀо-новкьосталах, тайп-

тайпарча гӀулакхех. Эггара хьалха къамаьл даьрех яр ГалгӀай культуран министра заместитель Куртой Макка. Цо белгалдаьккхар, Дунен халкъашта юкьерча кинофестивала доазонашка цӀихезача кинорежиссерах болча дагалоацама сайре шоаш дӀаьха лаьрхӀалла а цун кхоллам безаш бола нах укхаз а гулбенна хиларах ше тешаш хилар а. Шийна из геттара дика вовзаш вацар, бакьда цьа хӀама дисад ший дег чу, аьлар къамаьл даьчо. 2018 шера цун 80 шу далар дезде, Куртой Макка даькъа лоацаш хиннай, цун кинофильмаш гойтара болх вӀаштӀехьабоаккхача гӀулакха юкье. Из кӀира чакхдоаккхаш гулбенна хиннабар из вовзаш, везаш бола нах, цунца болх баьраш а болх бераш а. Дега тоам беш а теркам тӀаозаш дар тайп-тайпарча моттигашкара тӀауаш бола хьаьший цо дика тӀаьцаш хилар. ХӀаравар хьамсара а дукха везаш а вар цунна. Къаьстта а ше цецъяьккххар, аьлар министра заместителя, цо даьча халхаро. Цун дӀадаха шераш дицлора кадай, зӀамигача сага санна ду лоаман халхар бӀаргадайча. «Из сийрда саг вар, вай масанне а баркал ала дезаш. Вай дагалоацамаш дӀахо а дӀакхоачаргда аьнна хет сона тӀехьа тӀадоагӀаца ноахалашка, укх чу багӀаца къонабарашка», – аьлар, ший къамаьл чакхдолаш,

Куртой Маккас.

Кхетача дакха лоацаш бар Къилбаседа Кавказа республикай кинематографистий доактой кулгалхой. Уж бар Нохчий, Хирий, Селий, Черсий-Балхарой мехкашка. Царех дуккхабараш Ахмада Сулумбик вовзаш а цунца гүлакх доагаш а хиннабар. Хьашех эггара хьалха дош делар Россе кинематографистий Союза председатела заместител Лаврентьев Клим Анатольевичи цун фусам-нанна Эльвири-неи. Бакъда Клим Анатольевича яхачох, Эльвирай дукхагӀа дар цох дувца а гойта а хламаш. Цудухьа оалача, дувцача хламаша из хьалхалийтар цо. Хьаьта Эльвириас дукха данзар къамаьл, цо гойтар ухк вӀашагӀкхетарга кийчлуш, ше яьккха Сулумбиках йола киносужет. Ашарашца а режиссера сурташца а хозьаь, царех пайда эцаш яьккхаяр из. Массанена безабелар цо баь дукха боккха боаца болх. Цул совгӀа, Эльвириас аьлар: «Сулумбика цӀи йоаккхача хана, елалу со; хӀана аьлча из ше вар нахаца массахана велавенна, дог цена долаш, наха ди-кадар хилча гӀадводаш. Из вар тамашийна дика саг, тха балха новкъост, доттагӀа. Фестивала итт шера тхоца волаш чакхавнаш из. Оаха цӀаккха даь цӀи яьккха къамаьл дацар цунца, массане а Сулумбик оалар цох. Кхьчарех тара воацаш вар из. Лоацша аьлча, ше ма варра Сулумбик вар-кх из. Иштта висав из са дагалоацаша. Сона из вовзар, лоархӀар актёр, режиссёр санна; довз, дагадоагӀа цун кинофильмаш. Тхо цунна кино дегӀакхувларх дола совгӀат дӀадала дезаш дар. Цхьа хӀама нийсденна, хьал ца воагӀаш висар из. Иштта дисар из совгӀат а. Дукха ца говш из кхелхар... МоллагӀа мугӀарерча наьха санна хул актёра вахар, валар а хул цун иштта. Лоха вале а лаьха вале, сага йитац машинаш, рузкъа. Цо дутт дега дакъилг. Цох оал дагалоаттам. Виц ца луш хургда вай из».

Ше къамаьл деш, Лаврентьев Клима белгалдаьккхар: «Сона хезад; гӀалгӀай къаман паччахьалкхен 100 шу дизад, аьнна. Новкъостий, кхалнахи маӀа нахи, сох бехк ма баккхалаш аз иштта аларах. Фу бӀаь шу да из?.. ГӀалгӀай паччахьалкхе-м эрсий паччахьалкхе а хьахилале хьа ма хиннайий. Цунна тешал деш я лоамашка латта гӀалаш. Цар дувц

дӀадахачох а, тахан царга хьежарашка – шоай хургдолчох а. Сулумбик гӀала я. Из ГӀалгӀайчен культуран дошо гӀала я. ХӀанз а боагӀаш боа мах банза а я из. Аз дехар ду культуранна а гӀалгӀай паччахьалкхенна а гарга болча, ухк чу багӀача нахага, Сулумбиках яздаь хила дезар монографи, цу гӀулакха хӀанзарчоа долаш да каьхаташ а «Мосфильман», Горьке М. цӀерагӀча студе, СССР кинематографистий истори, архивий каьхаташ а да Ньсаре, Магасе. Книжка язде деза цох.

Сулумбика чӀоагӀа дагадоалар ше даккха дагалаьца хинна, гӀема хана къаманца нийсденна хӀама дувцаш дола «Эпос» яха кинофильм. Дукха деце а, аз дакъа лоацаш хьахилар «Бийса йоаккхаш яр дошо морхилг» яха кинофильм. Перестройка ха яр из. А. Приставкина повесть аряяларх, цу хана сеца лаьтта хӀама эккхар мо моттиг хилар. Из повесть ешаш бар берригаш. Из ца ешаш те йиш а яцар, хӀана аьлча из яр «Бийса йоаккхаш яр дошо морхилг». Духьашхара къамаьл дар из, Къилбаседа Кавказе хинначох дувцаш. Из фильм мишта доаккхаш дар, из даккха бокъо яьккха мел хала дар, ахча лаха, дехар де... Массехк сери ма ярий яьккха лаьрхӀа хиннар. Приставкин а вар цу гӀулакха раьза. Чакхдаккхийтанзар де лаьрхӀар, мукъа баланзар. Исторе цхьа дакъилг мара даккханзар цар. Цо кхетадир, дӀахо цу хӀаманца къувса йиш йоацилга, цох хӀама хургдоацилга. Цудухьа раьза а хилар из шийна деттача сунтаца. Цо даьккхачох дуккхадар, хица дилача санна, лар йоацаш дӀадаьккхад. Из деррига дисадаларе, кхьча тайпа фильм а хинна хила мегар цох, саг коравергвар из хьаде, хьавашагӀдолла. ЧӀоагӀа новкъа дар цунна, из фильм даккха ший низ ца кхоачаш. Москверча кинематографисташта юкъе дукха хилацар из. Цигарбараш миштаб аьлча, бӀехалаш, бӀехалаш, бӀехалаш санна ба, низ чӀоагӀагӀа бар чакхвоал, боацачун корта дӀакхалла е «ваа» тарлу. Укхача цӀавеча дийнлора из саг. Цкъаза аз барт а беттар цунга. Оамал яцар цун, шортта ладувгӀаш вагӀаш, цхьаннеца хӀама дувцаш, дагавулаш, даим къамаьл деш хулар. ДагадоагӀа, МагӀалбике долхаш дар тхо, со хьалхашка вагӀар, тӀехьашка - пхи-яьх саг. Машина дӀайолалушше,

«тар-тар-тар» аьнна, волавелар тха Сулумбик. Хозий хьона, Сулумбик, аьлар аз. Шорттига воагӀалургварий хьо. «Мегаьд». – раьза хилар тха наькъа новкъост. (Вел). Ши минот яьлча, юха а волавелар. Къамаьл дӀадуьца, чурадар хьалитта дезаш вар из. Шийга ладувгӀаш хилар дар цунна дезаш хиннар. Сона хеташ, цун кхоачарча нахага цо яздаь каьхаташ хургда. Цох язбаь болх, бокъонца дола книжка, таханарча гӀалгӀай культуран къаьга тешал а хинна дӀаотта деза. Хьаде из книжка! Нагахьа санна укхача арадаккха шун из вӀаштӀехьа ца доале; аз новкъостал дергда шоана цаӀ, ший, кхоь том аряккха. Язде доагӀаш а язде мегаргдолаш а саг вар из. Цох дӀадуьца деза тӀехьа гӀабоагӀарашта. Тахан радиобуьзамга гӀолла Сулумбиках дувца лаьрхӀа вар режиссёр Грамматиков Владимир. Цхьана болх беш хиннаб уж Горький М. цӀерагӀча студе... Володя дувца безам болаш вар цунца ший хиннача вӀашагӀкхетарех. Бакъда кхозлагӀа ковид хинна ва из карарча хана. Температура 39 градус я, пхи минот хьалха цунца къамаьл даьд аз. Цо дехар даьд сога, укхача вӀашагӀкхийттача нахага, гаргарчарга салам-моаршал ле, аьнна. Новкъа долаш вар, ший цунах хӀама хьадуьца вӀаштӀехьацадалар.

Са хьамсардараш, воаш гӀалашка хьожаш лелача хана; дицдергдац вай, цига цхьаннахьа Сулумбика гӀала а латташ хилар».

Къамаьл де дош лу Хирий мехкарча кинематографистий даькъа председатела Черджиева Индирайна. «Укхача дийцацул духхагӀа сона хӀама оалалургдац. Дикахетар хиннадар сона, «Дошо гӀала» яхача кинофестивале тхоаш довзийтача хана. Со цу фестивала шозза лауреат хинна саг я. Хьаьга тха Гулуев Слава кхоьза а хиннав. Киновед хиларах тарра, сона йовз Мамилганькъан Сулумбика фильмографи. Из воккха говзанча вар, аз хьаллоац Клим Анатольевича аьнна, язде деза. Деррига кулга кӀалха долаш хилча, из динза даргдоацар да. Цхьа хӀама дар со цецӀоаккхаш, из атта лелаш хилар, селлара ха яьнначул тӀехьагӀа. БӀарахьажар а дар цун чӀоагӀа хӀама зуьш, иштта бӀарахьажар хул хӀара хӀаманца ший хургдолча фильмай доакъош гуча сага. Ер сайре кхоллаяларх даькъала-

юьц аз Мадина. Культура я вай, адамала дозонашкара ара ца доалийташ, лорадер. ЛоархӀама да цох бола дагалоацам биц ца бар, иштта дагавоагӀаш хила деза вай «Мосфильман» керттера редактор волаш болх баь цун воша а. Се укх кхетаче хьехарах, баркал оал аз».

Къаьстта дӀаьха къамаьл дир вӀашгӀкхетаре енача Россе халкъа артистка йолча Янданакъан Тамарас. Цо дийцар; ший да театра актриса шийх хилийтара духьала вар, яхаш. Кхоккхе йоӀ лораш хилар ловш хиннав из. Бакъда Тамарай безам дукхагӀа театраца, артистий кхелаца хиннаб. Дукханах юкъеахарах, хургбола Лениградерча театральни института студенташ хоржача биь бӀалах чакхьаннайоллаше, из деша дӀаьхийта раьза воацаш, соцаьй дас. Мел дукханах юкъеахарах, хӀама хулаш хиннадац. Кхьметел Базорканакъан Идриса, ший доттагӀчо, аьлча а яхийтаяц. Юххера а, Мамилганакъан Сулумбика дас, ший воӀ веннача таьзета дех цунгара из йиӀиг институте дӀаьхийтар, тӀаккха цун юьх ю дезала дас Хаважа. Иштта хьахинна актриса а Янданакъан Тамара. Вешта аьлча, Ахмада Сулумбика баркал ала дезаш хӀама да къаман цу тайпара саг хьалкхер а гӀалгӀашта накъаялар а.

ВӀашагӀкхетаре къамаьл дир РФ гӀорьяьннача артистка Бокашевская Галинас, Черсий-Балхарой республикан кинематографистий даькъа председатела Шабзухов Басира, Нохчий мехка кинематографистий даькъа кулгалхочо ХидаевгӀар ХӀарона, Селий мехкарча отделене кулгалхочо Сулейманов Мухьмада. Кхетаче вена вар Сулумбика воӀ Муса, веший кьонгаш. Цар дийцар Сулумбик а волаш, ворхӀ воша уж хиннилга. Уж берригаш бакъдунен тӀа накъабьаьха, дӀабехка, юххера ше а дӀавахав зӀамагӀа вола Сулумбик. Шийл хьалхагӀа кхелха воша дӀаволлача, ший а ший веший а кьонгашка васкет деш санна къамаьл даь хиннад цо; эсала, эьх хургдола, доастама, во цӀи йоаккхаргӀола хӀама шоашкара ма гойталаш, аьнна. Из дицдеш бац цун цӀен тӀара нах. ВӀашагӀкхетаре баьккачар таро хилар шоллагӀа волча Сулумбика воӀа Элберда даьча къамалага гойтамга гӀолла ладувгӀа. Цо дийцар даь оамалех, цо баьча балхах, шоай цӀагӀа хулаш хиннача цӀихезача нахах, из бокъонца вола бусалба саг санна ваьха а дӀакхелха а хиларах. Хьаьга МагӀалбик-Шахьара совета кулгалхочо Йовлой Гусмана белгалдаьккхар, Ахмада Сулумбик шоай шахьара сийдола вахархо хилар. Нохчий мехкара венача ХидаевгӀар ХӀарона аьлар; шоай мехка цун цӀерах урам хилийта хьожаргва ше, аьнна.

Кхетаче къамаьл дир композитора Чередниченко Александра, ГӀалгӀай мехкарча кинематографистий даькъа кулгалхочо, кхетаче хьае гертташ къахьийгача Зортанакъан Мадинас. Нах вӀашагӀкхийтта моттиг хозьеш яр Экажанаькъан Маринаси Оздой Лейласи лийкха ашараш, даьха илеш.

Кхетаче чакхйоалаш гойтар «Бийса йоаккхаш яр дошо морхилг» яха фильм.

ГӀалгӀайчен ТЮЗо Гран-при яьккхар Санкт-Петербурге

Коазой Мадина

Ардара бетта 22-ча денгара 26-ча денга кхаччалца, дӀайихьар Санкт-Петербургерча Нарвский коанагӀараш яхача паччахьалкхен театре Халкъашта юкъера IV-гӀа фестивалъ. Цига дакъа лаца йихьар «Дегаза боабашк» яха ГӀалгӀайчен берий театра спектакль.

Вай мехкара цига баха хинна артисташ, фестивала тӀехьарча, ардара бетта 26-ча дийнахьа 14 сахьат даьлча бар цига шоай болх гойта безаш, царна цу моттиге делар фестивала керттера совгӀат- Гран-при.

Цул совгӀа, ГӀалгӀайчен ТЮЗа баркал аьлар Санкт-Петербургерча миграционни политика кхоачашьаьча, къамашта юкъерча гӀулакхашта йолча Комитета, «къамашта юкъера барт бара, этнокультуран оагӀонаш лелаяра» даькъ тӀа цо доккха даьха лацарах.

ГӀалгӀайчен Шолже гучадаьлар, кхьча мехкара 15 саг бокъо йоацаш къахьегаш хилар

Султиганакъан Йоакъап

Россе МВД «Сунженский» полице МО болхлоша, ГӀалгӀай Республике гӀолла йолча Россе ФСБ Погрануправлене болхлоша цхьана болх дӀаьвош, гучадаьккхар укхазарча российский доазон тӀа кхьча мехкара 15 саг, бокъо а йоацаш, къахьегаш хилар. Уж ба 20 шергара 37 шерга кхоачаш ха яьнна нах. Цох хоам бир «Сердало» газетага республикан бокъонаш лораераша.

«Уж болх беш хиннаб Эбарга-Юртарча цхьан вахархочун цӀагӀа. Царна духьала доагӀаш дола административни каьхаташ оттадаьд», - аьлар моттигерча МВД.

Иштта уж тӀа а йица, балха оттабаьча сага духьала, административни бокъонаш телхярах, РФ КоАП статьяьх боагӀаш бола бехк бергба.

Ций дIачутела кийча ба вай бахархой

Гаьгенаькъан Мартина

Даьла духьа ций дIачутелача беркатеча болама юкье, дакъа лоацаш хургба вай мехкахой. Из хоам «Сердало» газетага бир Къаман фронта кагирхой гIулакхек болча оагIоно.

«Эггара хьалха, эшаш мел дола каьхат кийчде деза ций дIачутелача, цул тIехьа, ций дIачудала хьатIавенача сага унахцIено малагIча хьале я тохк лораша. Деррига боагIача боараме хуле, ций дIачудала йиш йолаш ва саг. Республикан тайп-тайпарча оагIоний викал хул цига хьатIабьжкарашта эшаш дола гIо деш, цар хаттарашта жоп луш», - дийцар тха газетага.

Цхьан кIира ГIалгIайчен ЦУРе 422 лоткъам бера

Коазой Мадина

ДIадахача кIира ЦУРе бера 422 лоткъам, уж дIаяхача хана хинначул 59 дукхагIа да, яхаш, дийцар Центра зарбан болх лелабераша.

ДукхагIча даькъе наха дагадоаькараш вахара-коммунальни боахама хаттараш да - 255. ШоллагIча моттиге латт наькъаш - 46 лоткъам. КIеззига кIеззигагIа да дешара хаттараш - 44. Вахара хьалаш тоадарца дувзадenna хаттараш 21 да. Газ а доагор а дувцаш дола хаттараш 13 да.

«ХIара сага хаттар ГIалгIай Республикан ЦУРо дIаденнад, цу гIулакхек бехтокхаме йолча моттигашка», - йоаь хоамо.

Хьехархочун сий деш хила!

Фу хьал да вай таханарча хьехархошка?

Обойнаькъан Фатима

Сага вахаре эггара лоархIамерIа йола моттиг дIалоацаш вола саг ва хьехархо, иштта алар вIалла харца хьа доацилга ховргда, дунен хIама довзача сага; бакьда цу деша хам боагIача боараме кхетабергбац хьехархо яхача сага хьабахьаш бола никь кхетабе, бовза ди доацачо... Дог паргIата долча, кертага уйла ййташ волча сага мара кхетадеш хIамаш уж доацилга гучадоал-кх; цхьацца хIама дайча, хезача. Малаш ба уж хьехархой? Шун дезала кхетам лакхбе гIерташ, лакхача лагIа тIа бовла, шоаш боахабергболча гIулакха говзал царна Iомае, из мел лоархIамерIа да царна дIадовзийта гIерташ, шоай мел бола низ Iубилла кьахьегаш латта нах беций уж?!

Ше хьехархо волчо-м дика кхетадергда хIанз аз дувцар, из кхетаде безам боацарашка ала дукха хургдар са тахан. Вай мехкарча цхьан ишколе, дукха ха йоацаш, хиннача хIамо чоагIа тамаш ййтар сога. Дега дикка вас хинна яр бб шерга кхачьа хьехархо, ший классе нийсденнача хIамах. Ца доагIача тайпара хьайзача б-ча классе ягIача ййлига цо сабаре, хье мичахьа я кхетадеш хила, аьнна, хьехар деш къамаьл дича; ййлига нанас ишколан кулгалхо волча хьаена, ший ййлига хьалхашка бехказьала, яхаш, къамаьл даьд бб шу даьннача, ший вахарера 45 шу ишколе хьехаш, хьалхувш латта тIехье нийсача наькъ тIа йоаккхаш Iудиллача, дуккхача яхьашка толамаш доахаш, дикагIа йола хьехархо лоархIаш, ший болх лакхача боараме лелабеш, бIаьха никь бахьаш, хьайоагIача хьехархочунга. Майрра аргда аз, тхьовра хиннача ноаноех йолча кхалсага из хIама дергдацар; таханара, шоай бери фуннагIа дича а цхьацца бахьанаш лехаш,

цар га доахаш; воккхагIал, зIамагIал яхача деша лерхIам царна ца бовзийтача, шоаш дер дика да мотташ, уж боабеш боаькхача тахан баьннача ноаной гIулакх да из! ЦIа дизза хиннача тха дезала юкьера цхьа бер, ишколера чудена, хьехархочоо латкъа йиш йолаш хиннадац, вIалла дувцилга а дацар, хьехархо ва яхача сагах раьза воацаш дош алар.

«Фу йоаь шуга цу хьехархочо, деша мара йоахий шуга цо?! Хьехархочо шо лоткъадеш цхьа дош оале, цу дийнахьа шоай гIулакх телхалга халаш», - яхаш, хьехархо массахана бакьволга; шоай даь, наьна санна цун сий де дезилга; эьх кхаба, эздел лораде дезилга хьалхадоехаш чакхбаьккхар оаха хIаране ишколера никь. бб шу даьннача хьехархочунга ший б-ча классе дагIача бера хьалхашка бехказьала яхача нанас малагIа яхь, эьх, Даьхенцара безам, воккхагIачунцара лерхIам лелабу тIехье кхеергьа?! Иштгача хьехамца Iа кхевеча дезалхочо тахан цу хьехархочунца Iа леладайттар мара, кхоана хьайца а леладергдоацилга ховш хилалахь, аргдар аз цу наьнага! Вай къаман юкье хьалха цIаккха а хинна хIамаш дац уж! Тхьоврарча, хьаькъалах бизза хиннача беркатеча ноаноша, хьехархочун юхь йоагаеш дош аьнначунга во хьал хургда шуга, яхаш, кхейьй шоай тIехье.

Хьехархо яхача сагацара лерхIам боабарал ийрчагIа, харца хьа долаш фу хургда?! Цу тайпарча ноаношка, даьшка аргдар аз, шоай дезала га доахаш, уж бухьебаха ца гIерташ, шоашта кхетам луш, вахаре нийса никь харжа гIо деш латтача хьехархой сий де, цар хьайца гIулакх мел лоархIамерIа да Iомабе уж, тIаккха кхеергьа оаш беркате, сийдола тIехье. Из деррига юстардаьккхача, вайна ховш ма дий, тахан хьехархочун болх мел халача оттабаьб геттара дукха декха-

раш тIадехкаро. Хьалха хинначул халагIа ба цар болх тахан. Хьехархой дезале кхийнача аз сайна ховчара ду из къамаьл. ВоккхагIачун сий деш, цун юхь йоагаергIола дош ца оалаш хиларо вай къаманцара дуккха дика гIулакхаш, кIал ца дуташ, лоаттаду. Эздел яхар вай доади-ча, деррига харц, бух мелбенна лаьтта лард санна! Хийла шоай цIагIа шоашта доал де, цунга яхар дайта ца мога дезалхо хьехархоша нийсача новкъа хIана ваккхац, яхаш, безлуш хул цхьабараш... КIезига бац тахан вайна юкье иштта нах. Кхета-

де деза оаш, деррига а цIагIара дIадолалулга, наха юкье цо гойтар ший ценьюкье Iомадаь хIама долга. Даьра, белгала-м хул хозача, сийдолча хьехам тIа кхевачь дезалхо ишколе а ишколера араваьлча а. Иштгачарна тIехьа оал из: «Дала сий долда хьо кхевачь даь, наьна; цар дог деладеш хилва хьо». Ший уйла нийсьеш воацар, цIаккха а бокьонгахьа варгвац, из тешшаме да! Кхетаделаш, тахан ца кхетадой, кхоана тIехьа хургда шоана! Шоаш делхадергдоаца тIехье ураоттае доаьке; эздел, эьх кхаба Iомаелаш из!

ГIалгIай къаман Iадаташта хетаяь кхетаче дIайихьар, Шолжа-Шахьарерча культуран цIагIа

Коазой Мадина

ГIалгIай къаман сийдолча, тхьовра денз лоархIаш хьадахача Iадатех, оамалех дувцаш литературан-театра оагIонцара кхетаче дIайихьар Шолжа кхален культуран цIагIа.

Из хоам «Сердалога» бир цу моттигера.

ТIехьено тIехьенга телаш, хьадахьа хоза гIулакхаш гойта хьежар кагирхой. «Тухан хьалхувш латтараша, шоай даьша лоархIаш, лорадеш хьаденача Iадатий сий дар чоагIа лоархIамерIа да. Хьалха хиннараша хьабенача сийрдача наькъ тIагIолла мара довзаргдац къаман истори, культура, иштта кхьидараш а», - аьлар кхален администраце вахара оагIон кулгал деча Пулой ИбрахIима.

Керда модулни оала отелаш, хъаелларгъя вай мехка хъатлабоагIача бетта

Айхенакъан Марем

ЖIайрахъа кхален моттигашка туризм йоржаряра тIехъа къахъегаш ба республике. Модулни оала отелаш хъалье вIашагIелла кхо проект я мехка тахан.

Хъалхарча проекта-га гIолла 10 моттиг хъаль-я баьннаб, шоллагIа про-ектах - ший. КхоалагIа про-ектага гIолла тоаш латта отель кастта кийча хургъя. ХъатлабоагIа бутт юкъекхъ-чача хана, кийча хургъя ерри-га моттигаш, Дала аьннадале.

«Туризм йоржаря тахан лоархIаме да берригача мехка. Тамашийна Iалам, дIаьхий истори дола вай мохк цкъа веначунна атта бицлургбарех бац. Белгалде деза, 2024-гIа шу дIадоладенна хана денз, вай мехка 61 220 турист хиннилга. ДIадахача шера хинначул 17,1% духхагIа айденнад из гIулакх. 2012-ча шера денз, 19,6%-га кхоачаш духхагIа я фусамий ганз. Таханарча дийнахъа вай мехка болх беш гостиницаш-кара 622 фусам я», - дийцар Мехкадаь къамаьл теркаме лоацаш, цигара зарбан болх лелабераша.

Дика овлаш

Гуйран хана гаьнаш дIайогIа болалу мехка

Султиганакъан Йоакъап

ХIара бIаьстен, гуйран ха хъа-оттарца; гаьнаш дIайогIа ара-боал дерригача дунен тIара нах. Хъунашкара, бешамаш-кара шоаш хъа мел ийцар, юа меттаоттаде долалу адам. ХIаьта вай мехкарча бахар-хой даим сом луш йола гаь-наш дIайогIаш Iаьдал хиннад.

Тхьовра денз, хIара коа хIана ягIац аьнна яьгIай кхорий, Iажий, бIарий, хъачий, боалий гаьнаш. Заводаш, фабрикаш, йоккхий тикаш хъаяржа йо-лаелча, экологен хъал а цунга хъежжа хувцадала доладе-лар. ЧIоагIа дика хургдар, ший коа гIамгIа, хъач дIабоагIачо юртгарча, шахъарерча мотти-ге кIарцхала, нажа массехк га дIаегIача. Ахкан Имеца денош латгача хана, эггара хъалха царна тIаотт бIарг; хIаьта вай шахъарашка, юртгашка гаьнаш кIезига я. Со хIетта кхийна-ча ханашка; наькъа оагIонца лакха, хоза мишаш ягIар. ЧIоагIа хоза сурт дар из. Тахан, миша бIаргайяча, лаьрхIа цунга хъажа этте, хъалха уж мел дукха яр дувца отг нахага. Бай-

танча хиннача Хъоашаланаь-къан Iаьлас ший мугIарашка дийцар дагадоагIий шоана?..

«Миша, хин баьццара тоа-толг,

Сигалара IокIалдоагIаш

да хьо,

е лаьтгара лакхе додаш да?»

Дика хIама да, гаьнаш дIайогIа ловраш хIара шера дукхагIа хулаш латтилга. Эко-логе хъал тоаде из мел эшаш гIулакх да дIахайташ, наха-ца болх дIакхъар беркате хиннад. Къаьстга дика хет из хIама кагирхоша хъаллоацаш. Дунен хIама довзача наха хов, моллагIа гаьна дика хургIола моттиг лаха. Гуйран шоллагIа бутт хъаьтгача, вай зув, тайп-тайпарча дешара, болх беча моттигашка деррига адам цъа-тарра арадаьнна, кIоагаш доа-хаш, лаьтта хъакхухъаш, доаза-наш баьццардерзадеш хъувзар. Дег чура хъага мегаргволаш, беркате гIулакх да из. Вайх хIаранена чIоагIа лоархIаме да-кх гонахъара моттигаш хоза хилар. Хозача моттиге къахъе-га ловш хул моллагIар.

МоллагIа йолча гIайренах; гаьнаш, кIудж багIа хи ца хилча; яьсса, безаме йоацаш

моттиг хетаргъяр. Гаьнаш йоаца моттиг массахана саго-та, цъа чам боацаш хул, ма хетта салолалуш хилац. Цул совгIа, хIара га оалхазарий, хо-зача кIормаций, тайп-тайпарча чоапилгий цIа да. ХIаране ший тайпара кхетаду уж хIамаш. Цъаволча сага хъеккхе ерри-га гаьнаш дIаяьхе, духхъал бе-тонаца дIашаьрью ше ваха моттиг, хIаьта цъабараша гIишлонхочун дукхагIа ахча датIалу, гаьнаш дIайогIа мот-тиг юташ, цо карт, цIа хъалдерг-долаш, балха юкъе нийсьенна га цо дIайоаккхаргIоацаш.

«Лорае хъунаш» яхача ерри-гача Россе боламга гIолла иш-колашкара, кхийолча мотти-гашкара доаонаш баьццардер-задеш латт республике. 2000 совгIа тайп-тайпара гаьнаш дIайогIа лерхI вай мехка. Из беркате гIулакх хъаллаца ара-баьннаб дешархой, боккхийба-раш, кагирхой, ма дарра аьлча, Iалам дог мел лазараш. Вай мехкарча берригача бахар-хоша хъаллаца дезаш; берка-те, маьл хургбола хIама да из. Балхара салолача дийнахъа дукхагIбараш Iуйрийна денз сарралца, телевизора хъалхаш-

ка багIа, е телефона чура бIарг-ца боаккхаш, зехъа ха йоаш хул. Цул дикагIа деций, бел хъаийца араваьнна, массехк га дIаегIача, цIенача фега кIезига къахъийгача.

«Ераш кIезига я, кхы а дукхагIа дIайогIа еза вай гаь-наш!» - яхача кхайкаралца до-ладала деза вай, Iалама хъал тоаде. ВIалла хало хулаш болх бац из. Тахан интерне-та оагIонашка гIолла вайна гу-кх шин сага: мара, сесага - е духхъал цъан сага цъац-ца, шишша га дIайогIаш, док-кхий доаонаш гаьнашца то-адеш, баьццара мишта дерза-даьд. Цу мугIарерча наха даь-са, тесса иллада доккхача лаьт-тан тIа бIарчча хъу йоржар-я моттигаш я, шортга оал-хазараш, кхыдола дийнаташ лелаш. Гуйран хана, овла лора-беш, кIоаг баьккха га IочуегIа, хий IотIадетта из дIачIоагIяь, тIаккха бIаьстан бутт хъаот-ташех, цун ткъовронех теха хъаделладала гIерташ зизил-гаш бIаргадайча, ма чIоагIа тоам хул дега! Iайха селхан дIадийначо кхоана гIадвуг хьо, хоза деций из тIаккха?!

«Олимпийски дегаондало» яхача яхъе дакъа лаьцар вай спортсмена

Гаьгенакъан Мартина

Карачаевске дIайихъача ший лоамерча латарах йолча яхъашка, ший низ гойташ хилар вай къона спортсмен Поалан-кой Iалихан. Из хоам «Сердало-

га» бир спорта оагIон болхлоша.

Йоккхача «Олимпийски дега-ондало» оалача яхъашка шоай говзал гойта аьттув баьлар 18 шерга кхачанза волча 280 спор-тсмена. 11 дозалах йолча яхъаш-

ка, ше-ше котвала гIерташ, къов-сабелар уж. Вай мехкахо белгал-вир, дошув денна. Цу гIулакхо аьттув белар цунна тIадоагIача шера, Россе йоккхача яхъашка, вай республикан спортивни сий лораде.

«ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» ПРАВИТЕЛЬСТВА РИ ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ КОРРУПЦИИ +7 (8734) 55-11-57, ЕДИНЬИЙ ТЕЛЕФОН СЛУЖБЫ СПАСЕНИЯ 112

сердало

Учредители:
Правительство
Республики Ингушетия и
ГАУ «Общенациональная
газета «Сердало»

Главный
редактор:
Курскиева Х.А.

Адрес Правительства РИ:
360001, г. Магас,
пр. И. Зязикова, 12.

Адрес редакции и издателя:
Республика Ингушетия,
386101, г. Назрань,
Тер. Центральный округ
пр. И.Базоркина, 60.
Тел.: 8 (8734) 77-11-84
Бухгалтерия: 8 (8734) 77-10-85.

Газета зарегистрирована
Управлением Россохранкультуры
по ЮФО.
Рег. номер ПИ № ФС 10-6526
от 5 марта 2007 г.

E-mail: serdalo@yandex.ru
Сайт газеты: serdalo.ru.

Набор и верстка произведены
в компьютерном центре
издательства газеты «Сердало».

Время подписания номера
по графику в печать:
30 октября 2024 г.
Фактически 17:20.

Точка зрения авторов может не
совпадать с позицией редакции.
При перепечатке
ссылка на газету обязательна.
Письма, рукописи, фотографии,
рисунки не рецензируются и не
возвращаются.

Свободная цена

Газета отпечатана в издательстве
«Южный регион»,
с готовых диапозитивов
Адрес: 357600, Ставропольский край,
г. Ессентуки, ул. Никольская, 5.
Заказ №1435 Тираж: 2000 экз.

Спортацара говзал, низ гойташ хилар бокъонаш лораераш

Султиганакъан Йоакъан

Кулгаш гІортадарах, геракаш ийеш йолча яхъашка дакъа лоацаш хилар вай мехкарча МВД болхлой. Из хоам «Сердалога» бир цу моттигерча болхлоша. Республикерча МВД оагІон кулгалхо, Еригача Россе физкультурарах, спортах йолча «Динамо» яхача юкърарча паччахьалкхен цъанкхетара хьалхале лелаеча полице инарал-лейтенанта Коробкин Михаил соцам баь, дІахьош дар из гІулакх», - йоак хоамо.

Яхъа керттера декхар - МВД болхлошта юкье спортацара безам чІоагІбар, из хІама доаржадар. ТолашагІа йола тоабаш белгалйир яхъашка, доакъашхошта яйзар спортацара кІоаргаленаш. Вай республикерча МВД тоабаш яр дакъа лоацаш хиннараш. 12 дозалах шоай низ гойташ хинна 36 спортсмен котваьлар цига.

Майдилгаш, грамоташ елар хьалхара моттиг яккхарашта. Республикерча Россе ФСБ анзорий оагІонна кхьарчар кхоалагІа моттиг, шоллагІа моттиг - МВД болхлошта, хІаьта хьалхарча моттиге эттараш бар Россе МЧС республикера кхьаьегамхой. Кубкаш, дипломаш делар царна. Берригаш раьза болаш, сакъердалуш дІаьахар яхъаш.

Дешархошта юкье яхъаш дІайихьар яйгача атлетиках

Гаьгенакъан Марина

ГалгІайчен дешархой дакъа лоацаш хилар Наьсарча дІахьош хиннача яйгача атлетикан кхоь хІама чудоагІача яхъаш, яхашка, дийцар «Сердало» газетага моттигерча спорта Министерстве.

«Кагирхошта юкье наркомани юхатохара бола болх дІахо дІабакъара вІашагІелла кхетаче геттара а лоархІаме хилар, 7-8-ча классашка дагІача берашта. Бераш хьежар 60 метр удача, гаьнагІа кхоссалуча, хІама гаьнагІа кхоссача шоашта фу карагІдоал.

Кхелахоша лаьрхІадох, хьалхара моттиг елар Наьсарча №19 йолча юкърча ишкола. КІаьнкашта юкье хьалхара, шоллагІа моттиг яккхар цу дешара моттига викалаша Чакенакъан СагІда, Хамхой Ахьмада.

Магас-Шахьара дешара Цен-

тра дешархочо кхоалагІа моттиг яккхар», - аьлар хоамо.

Тхоца къамаьл даьчо яхачох, Тутайнакъан Аминай хьинаро цунна цу яхъашка котало ера. ДІахо, «дотув», «борза» кхьарчар Оздой Аминайна, Хамхой Али-яйна.

ГОБЪЯВЛЕНИЯ

Утерянный аттестат о неполном среднем образовании №00624003853263, выданный ГБОУ СОШ №2 с. п. Кантышево в 2018 г. на имя Нальгиевой Сабины Баматгиреевны, считать недействительным.

Утерянный аттестат №182470, выданный СОШ с. п. Долаково в 1993 г. на имя Кулбужевой Шариат Мажитовны, считать недействительным.

Утерянный аттестат об основном среднем образовании 9 кл. серии А №4603864, выданный СОШ №9 с. п. Гамурзиево в 2014 г. на имя Евлоева Ислама Даудовича, считать недействительным.

Утерянный аттестат серии Б №274584, выданный СШ №1 в 1991 г. на имя Антошкеевой Фатимы Ахметовны, считать недействительным.

Вай спортсменаш селашкахьа хиннача Россе моттигашта юкърча яхъашка котбаьлар

Гаьгенакъан Марина

Махачкале дІайихьача «Р. Гамзатова церагІча ДГПУ Кубок» яккхарах эллиной-румий латарах йолча йийллача яхъашка вай мехкахоша кхо майдилг яккхар, царех ший дошо

я, яхаш, дийцар «Сердало» газетага ГалгІай Республикан спортни латара Федерацие.

«Цу яхъашка, спортни даькъ тІа шоаш Юмаь говзал гойтар 9-14 шу даьннараша. ГалгІай Республикан гуль-

яьча тоабан викалаш бар «Ади-Ахьмад» спортни клубе Юмалураш. Цу тайпара, Мейренакъан Мухьамада котало яккхар, 35 кг дозал долаш. УмаевгІар Руслана шоллагІа дошув даьккхар 48 кг дозал дарашта юкье, Мейренакъан

Ахьмада лаьрхІар ший вешийна хьалхале йита, из а 35 кг дозал долаш латаш вар, цу тайпара цо шоллагІа моттиг яккхар», - аьлар хоам бечо.

НачІал дола спортсменаш накъабахаш хилар клуба тренер Іарапханакъан Ислам.

Къоначар лиге дакъа лоацаш ва, вай мехкара футболист

Гаьгенакъан Марина

Екатеренбургерча «Урал-М» яхача тоабанца, футбола кьначар лиге эггара хьалха дакъа лоацаш ва вай мехкахо. Из хоам «Сердалога» бир спорта оагІон болхлоша.

«Оздой Мухьамада ишкол дІахьокхаш волча футболи-

ста, ловзар доладелча денз, ше дикача оагІорахьара дІагойтар. Бештой Микаила цу доазон тІа 86 минот яккхар. Цу юкья дика бургацаш чуйьхар цар. «Балтиканна», «Уралхошта» юкьера, Кагирхой футбола лиган 26-гІа бІал шоллагІбараш котбоалаш чакхбаьлар», - йоак тхога кхьаьча хоамо.

